ראש אם שח שיחת חולין עבירה היא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה ואם בקדושה ויהא שמיה רבא אין חוזרין אלא חייב לחזור ולברך על של דאש שתים מפני שכל תפילין צריכין ב' ברכות ואם ברכה כאחת עולות לזו ולזו ואם הפסיקן אפילו בקדושה בטלה ראשונה וצריך לברך שתים על של ראש, ויש שמברך על התפילין בשעת שחולצן אקב"ו לשמור חקיו ולא נהגו לבדך ברכה זו, וה"ר יהודה מקורבי"ל כתב שאין לברך ברכה זו, וז"ל וכשמסלקן אין מברכין שום ברכה וכל הברכות שכתב צריך לומר בהן הזכרת השם ומלכות שהרי אמרו ז"ל כל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות לא שמה ברכה ואף מה שהביאו בתלמוד בריך רחמנא מריה דהאי פתא ובריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא, כבר פירשו המפרשים שהזכרת השם ומלכות היו אומרים בהן בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא ומשום כך נפטרין בברכות אלו שאלמלא כך לא היו נפטרין בכך. הנכנס לבית המדרש אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אבוש בדבר הלכה ולא אומר על הטהור טמא ולא על הטמא טהור ולא על אסור מותר ולא על מותר אסור וישמחו בי חבירי ואני אשמח בהם וביציאתו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי שנתת לי חלק עם יושבי בית המדרש ולא נתת חלקי עם יושבי קרנות שאני עמל והם עמלין אני עמל ומקבל שכר והם עמלין ומקבלין פורענות אני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטילים אני רץ והם רצים אני רץ לחיי עולם הבא והם רצים לבאר שחת.

הנכנס לכרך מתפלל שתים בכניסתו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתכניסני לכרך זה לשלום, נכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהכנסתני לכרך זה לשלום, יצא בשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מכרך זה בשלום וכשם שהוצאתני מזה בשלום כך תוציאנו לשלום ותנחני לשלום ותצעידנו לשלום ותחזירני לביתי לחיים ולשלום ותצילני מכל אויב ואורב בדרך ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיני כל דואי בא"י שומע תפלה, וכל אלו התפלות נכון לאומרם בלשון רבים, היוצא לדרך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום וכו', וכתב הר"מ נ"ע שאם רוצה ללכת ארבע מילין בספינה שיתפלל תפלה זו פחות מארבע מילין אל יתפלל אותה, ואם יש לו לילך פרסה ושכח לאמרה יכול לאומרו עד פרסה, ויתפלל אותה מעומד ובתוך פרסה יתפלל ויחתום ולאחר פרסה יתפלל ואל יחתום, ושאלו אל הר"מ נ"ע למה תפלת הדרך חותמת בברוך הואיל ואינה פותחת בברוך וענה שהוא סומך אותה לעולם לאחת מן הברכות הפותחות בברוך כגון לאחת מאותן ברכות דאשר נתן לשכוי בינה, וכתב הר"מ נ"ע אדם ההולך חוץ לעיר אינו צריך להתפלל תפלה זו כי אם פעם אחת בתחלת היום ואפילו אם ינוח בעיר באמצע הדרך שעה אחת כשיוצא משם אינו צריך להתפלל תפלת הדרך פעם אחרת עד כאן לשונו, אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת כך כתב הר' יצחק בעל המנהל, ההולך במקום סכנה מתפלל תפלה קצרה, צרכי עמך ישראל כמו שכתוב בסדר התפלה, ותפלה זו יכול להתפלל אותה אפילו מהלך כלומר שאין צריך לעמוד וכשיגיע לישוב צריך לחזור ולהתפלל, עוד יש תפלה אחרת שנקראת תפלת הדרך ויש בה מענין י"ח ברכות וצריך להתפלל אותה מעומד וכשיגיע לישוב אינו צריך לחזור ולהתפלל תפלה כי באותה תפלה יוצא ידי חובתו וזהו סדרה הביננו ה' אלהינו וגו'.

הנכנס לבית הכסא אומר התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון ותנו כבוד לאלהינו שמרוני עזרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שכן דרכן של בני אדם והנפנה כשהוא מקנח אל יקנח בימין אלא בשמאל מפני

(1)

שהימין קרובה לפה ומראים בה טעמי תורה וקושרים בה קשר של תפילין ומפני כבוד התורה שנתנה בימין שנאמר מימינו אש דת למו (דברים לג, ב), והיוצא מבית הכסא נוטל ידיו ומברך אשר יצר ויש מגדולי החכמים שמורים ופוסקים הלכה שהנוטל ידיו לעסוק בתורה ולהתפלל שיש לו לברך על נטילת ידים ק"ו מהנוטל ידיו לסעודה. הנכנס לבית המרחץ אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני מזה ומכיוצא בזה לעתיד לבא, וכשיוצא מבית המרחץ אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהצלתני מן האור. הנכנס להקיז דם אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיהא עסק זה לרפואה ותרפאני כי רופא חנם אתה ואחר ההקזה אומר ברוך אתה א' רופא חנם. ההולך למוד גורנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשלח ברכה במעשה ידי התחיל למוד אומר ברוך המשלח ברכה בכרי זה, מדד ואחר כך בקש רחמים הרי זו תפלת שוא שכל הצדעק לשעבד תפלתו תפלת שוא, לעולם לישתתף איניש בהדי צבורא כלומר כשיתפלל תפלתו יתפלל עליו ועל הרבים ולעולם יצעק אדם ויבקש רחמים על העתיד ויתן שבח על שעבר.הנכנס בבית הכנסת אומר ואני בדוב חסדך וגומר (תהלים ה, ח) יצא משם אומר ה' נחני בצדקתך וגו' (שם ה, ט). הנכנס בבית עבודה זרה אומר אשרי שישלם לכם גמולכם (שם קלז, ח), שמע צעקתם אומר דובח לאלהים יחרם (שמות כב, יט) יצא ממנה אומר אשרי שיאחז ונפץ את עולליך אל הסלע (תהלים קלז, ט). הרואה חברו שקם מחליו אומר בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא. הנוטל צפרניו מתחיל בשמאל בקמיצה ומסיים בגודל, ואחר כך נוטל בגודל בימין ומסיים בקמיצה, ואלו שמות האצבעות גודל אצבע אמה קמיצה זרת, ונוטל ידיו אחר נטילת הצפרנים מפני הארס וקובר הצפרנים, כדאמרינן שלשה דברים נאמרו בצפרנים צדיק גונזן חסיד שורפן רשע זורקן.

סימן פח

דין הלכות נדרים ושבועות וסדר התרתן

אסור לעבור על שבועת בטוי כדכתיב לא יחל דברו (במדבר ל, ג) והוא הדין על הנדר ואמרו רז"ל דגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם אינו אסור אלא בפת חטין בלבד, ואם הנשבע תלמיד חכם מותר ואם עם הארץ צריך שאלה לחכם, הנשבע וחזר תוך כדי דבור מותר. נדרי אונסין כגון שהדירו חבירו לאכול אצלו וחלה. נדרי שגגות כגון קונם על ככר זה אם אכלתי ושתיתי היום ושכח ואכל ושתה. נדרי זרוזין כגון מוכר חפץ לחבירו שאמר הקונה קונם ככר זה עלי אם אני מוסיף לך עוד על השקל והמוכר אומר קונם ככר זה עלי אם אני פוחת לך מן הסלע. נדרי הבאי דבר שאינו יכול להתקיים כגון קונם ככר זה עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר ונדרי הבאי מותרין. שבועות הבאי אסורין, ועוד יש חלוק בין נדר לשבועה שהמתפייס בנדר נדר והמתפייס בשבועה אינה שבועה, ונדר חל על נדר ואין שבועה חלה על שבועה, נדרים חלים על דבר מצוה ועל דבר רשות שבועה אינה חלה אלא על דבר רשות והר"ף ז"ל כתב ופירשו בשבועות דבר מצוה כגון ראמר מצות סוכה קונם עלי אסור לישב בה עד שיתירו לו, אבל שבועה אינה חלה על דבר מצוה שאם אמר שבועה שלא אשב בסוכה של מצוה מותר לישב בלא היתר אבל עובר משום שבועת שוא ואפילו אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה מ"מ אינה חלה דלבסוף הזכיר שבועה והוי כאלו אמר שלא אשב בסוכה כדאיתא

דברים כנגד ו' דברים שבב"כ ע"ש בא"ר] ולע"ק אם מאיזו סיבה אין קורלין בתורה במנחה אי מ"מ יאמרו ש"ש כיון שמדינא לאו לקרות בתורה א"ד כיון שעכ"פ לא קראו לא יאמרו רק שלוש רב גם להאומרים ש"ש במנחה בשבת: וכ"ז שש"ל כו' גם יחיד אומר אותה. בש"ע לא נתבאר מזה ועי' בא"ר ס"ש קכ"ז:

רמ וא"ל אמן אל מלך נאמן כו'. מנהג זה הובא בב"י סימן ס"א כדי להשלים ד' תיבות שחסר לרמ"ת וכמש"ש הב"ח דלעולם ועד תיבה אחת תשיב ע"ש. ובקושייתם הכא דעונה אמן אחר ברכותיו ה"ז כור. היה ל"ל עפ"מ שהבאתי בספרי כובע יבועה בב"ק דע"ג ריש ע"ב ק' הרמב"ן באומר נחמד בברכות דב"ב דאמאי יאמר אל מלך נאמן דיחשב הפסק וכתבתי למאי שהובא במג"א סי' תקפ"ג סק"ב די"א דיאמר הי"ר כשאוכלים תפוח מתוק בדבש אחר הברכה קודם אכילה וא"א הפסק כיון שהוא צורך אכילה. וה"ל בא"מ"ע שהוא לצורך ק"ש ע"ש. וא"כ למ"ש הרא"ש בברכות דמ"ה דהבורות דאמן אחר ברכותיו הוא שכן דרך הבורים דמשתעי בתר ברכה והדר מעמי וכמש"ש במעדני יו"ט מנוסח הפסק ע"ש. ואם כן אמן שהוא לצורך ק"ש ל"א הפסק כמו דל"ח הפסק הא דא"מ נאמן. וקושייתו דא"מ נאמן הוא במקום אמן. ומי ל"ק כ"כ כיון דמלינו בקלא שהכפיל אמן [עי' בסי' רמ"ט. ובתורה גבי סוטה. אף דיש דרשות ע"ז] ל"ק ומי כשיכפיל הכא לומר אמן וא"מ נאמן כדי להשלים לרמ"ת [ועי' בא"ר סי' ס"א ס"ק י"ח ובביאור הגר"א שם ס"ק כ"ב] כנ"ל:

רמא עד שיאמר ואהבת, מזה כתב הא"ר סי' ס"ג סק"ט שהרוקח דכשיגיע לברוך שם ואהבת יהלך ע"ש. והרוקח אינו אתי. ולשונו ל"ע כיון דברוך שם קדיש לואהבת ואהבת דנקיט מיותר. ואפ"ל דסד"א דבשכמל"ו ל"ל לעמוד משום דהוא מהתקנה ומדרבנן עי' א"ר סי' ס"א ס"ק י"ט וכפרמ"ג בא"א סי' ס"ג סק"ה. ומואהבת יחזור ויעמוד עד על לבבך וכדעת בה"ג והרא"ד שהובא בטור סי' ס"ג קמ"ל דלא. ודע דהרוקח מצריך להפסיק בין אחד לבשכמל"ו כמבואר ברמ"א סי' ס"א סי"ד [וע"ש בביאור הגר"א ס"ק כ"ב] דעיקר קבלת עמ"ש הוא בפסוק ראשון ע"ש. וי"ל דמה"ט לא מצריך לעמוד בבשכמל"ו והמחבר שם דלא הצריך להפסיק רק בין לעולם ועד לואהבת. וי"ל דבשכמל"ו חשיב קבלת עמ"ש לגמרי כפסוק ראשון. וה"ה אם התפלל פסד"ז כו'. וי"ל דזהו יותר רבותא. דבהקודם כשיסמה באמירת בשכמל"ו דחשיב ג"כ קבלת עמ"ש בהליכה בין פסוק ראשון שהוא בעמידה הוי זלזותא יותר. ממה שלא יאמר כלל בשכמל"ו רק פסוק ראשון כשעומד בפסד"ז. דהא מצינו בקרושה דמוסף דשבת ויו"ט שאומר רק שמע ישראל [וכן כיו"כ קטן]. וקמ"ל דיאמר עם הש"ל והקהל גם כשמתפלל פסד"ז דאל"כ מחמת שהלבור חומריס והוא לא יאמר נראה זה כמחסר בקבלת עמ"ש:

רמב כ"א פ"א בתפלת היום כו'. נראה לי דל"ל בתחלת היום. ועי' בטוש"ע סי' ק"י. ודעת הפר"ח שם דמהני תה"ד פ"א לכמה ימים ע"ש. והל"ל בטעם הסוברים דל"מ רק ליומו. עפמ"ש הרמב"ם פ"א מתפלה דמלות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' כו'. וכתב הלח"מ מדכתיב ובדרך לחמך שמעי' תפלה בכל יום דכל יום צריך לאחס ומיס ע"ש. והם כן תה"ד דהוא תפלה לצורך האדם דתקנו רבנן יש ללומדו ממלות עשה דתפלה דאורייתא לשאר צרכי האדם דהוא מצוה לכל יום ויום. וה"ה תה"ד הצריכו לכל יום ויום תפלה בפ"ע אף כשהולך יום ולילה. וגם לשמואל בסוכה דף מ"ה ע"ב דלא מצריך ברכת סוכה רק פ"א לכל החג משום דלא מפסקי לילות מימים ע"ש. זהו בברכת המצוה אבל תה"ד דהוא עצין מצרכי האדם שייך למילף מתפלה דאורייתא וכמזכר:

רמג שהוא מסמיך אותה לאחת מן הברכות כו'. בתשו' נאר שבע סי' מ"ה כתב דאין להסמיכה בבוקר כשאין דעתו לצאת לדרך אלא אחר גמר תפלה או יותר מדמצינו שחשבו שלא לבדך על כיסוי דחיה עד שיבדוק הריאה וה"ל שמא יולד סיבה שלא יוכל לצאת ע"ש. ול"ל דאפ"ל ע"פ מה שהבאתי לעיל סי' רל"ו מהשדי חמד מכמה גדולים דבברכת השבת אין בספיקה משום ברכה לבטלה ול"ד לברכת המצוה שאומר ונוטו ע"ש. וא"כ י"ל כן גם בברכת הנקשה כמו בתה"ד דאין לחוש מספק שיבוא לידי ברכה לבטלה דל"ד לברכת המצוה כיון דליכא בזה ונוטו [אף יש לחלק זה מברכת השבת ול"ע] וגם במ"ש דברכה צריך עובר לעשייתן ולא קודם דקודם ע"ש. גם כן היה אפ"ל דהטעם מחשש שמא יבטל המצוה ויהא ברכה לבטלה. ול"ש זה בברכת השבת ובקשה ושרי גם קודם דקודם. אך לדינא נראה כמ"ש הב"ש:

רמד יכול לומר עד פרשה. היינו דבלא נזכר עד פחות מפרשה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה לא יברך כמבואר בטור סי' ק"י ע"ש. והל"ל דיש בזה חידוש דסד"א דשיעור פרשה דחז"ל לתה"ד היינו ביוצא מעירו דמכיר המוקשים והפחתים כעין שכתבו התוס' בב"ק דף ס' ריש ע"ב להא דיכנס בכי טוב דמחלקו בין מביהו לבין עיר אחרת ע"ש. וה"ל ה"א דשייך תה"ד אף בתוך פרשה לעיר אחרת קמ"ל דגם בסמוך מפרשה לעיר אחרת אינו מברך. ואגב אכתוב במה שהעיר הגל"ח בלשון הגמ' בברכות דכ"ט המלך בקוקך ולא דהמלך משמע עלה ונטילה רשות ואיך ידע אם נתנו לו רשות ע"ש. והל"ל דודאי כשנפרש המלך לשון עלה תקשי. אך כשנפרש לשון נטילה רשות [ובכברכות סוף ד' ג' ונמלכין בסנהדרין דהפי' נע"ר דנתייעצו כבר באתיופיא ע"ש] שייך זה גם על מה שאין תשובה ברורה ובהא דלחהן

לפי שיש בו תורת חיים ואהבת חסד. וא"א אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו במנחה. לפי שהא היו נושאים כפיהם במקדש במנחה. אבל בתענית צבור במנחה צריך להתפלל אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה, לפי שהיו נושאים כפיהם במקדש בתענית בשנחה. וכל זמן ששליח צבור מתפלל ברכת ש"ש ברבים גם יחיד אומר אותה:

רמ (רמ) ואין לומר אמן אל מלך נאמן. כי אל מלך נאמן הוא במקום אמן ועוד כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה בור. כראיתא בפרק שלשה שאכלו (דף מה) דתני חדא העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה בור ותניא אידך הרי זה חכם ' ומשני לא קשיא כאן בברכת בונה ירושלים כאן בברכות אחרות. פירוש בברכת בונה ירוש•ם הרי זה חכם, בשאר ברכות הרי זה בור:

רמא מי שהולך בדרך כשקורא קריאת שמע יעמוד במקום אחד (רמא) עד שיאמר ואהבת. והוא הדין אם מתפלל פסוקי דזמרה שיש לו לקרות עד ואהבת עם החזן המתפלל לפני התיבה:

רמב אדם ההולך בדרך אינו צריך להתפלל תפלת הדרך (רמב) כי אם פעם אחת בתפלת היום. ואף אם ינוח בעיר אחרת באמצע הדרך שעה אחת כשיצא משם אין צריך להתפלל:

רמג ושאלתי למהר"ם למה תפלת הדרך חותמת בברוך הואיל ואינה פותחת בברוך. ואמר לי (רמג) שהוא מסמיך אותה לאחת מן הברכות הפותחות בברוך כגון לאחת מאותן ברכות של לשבוי בגוה:

רמד אם ארם רוצה לילך פרסה אחת. שהוא ד' מילין. שהם שמונת אלפים אמה. יתפלל תפלת הדרך, אבל פחות מכן אין צריך לברך, ואם יש לו לילך פרסה ושבת לאומרה (רמד) יכול לומר עד פרסה:

שבועות

וכ״ש אם נמלחה או נכבשה בחלבה שהיא מותרת. אבל לדעת המחמירים שאוסרין קיבה שנתבשלה בחלבה כיון שנעשית חתיכה דאיסורא אין מעמידין בה גבינות אחרות ואם העמיד הכל אסור ולא מבעיא למ״ד מין במינו לא בטיל אלא אפילו למ״ד מין במינו בטיל בס׳ שאני הכא שהאיסור הוא שמעמיד ואין האיסור מחמת בשר בחלב שנאמר שיהא בטל בס׳ אלא טעם האיסור מפני שעור קיבת נבלה נתנה טעם בקיבה ונעשה הכל חתיכת נבלה והוי כאלו העמיד בעור קיבת נבלה הא למדת שאם נתן העור טעם בקיבה, א״נ כגון שאין בכל הקיבה ששים כנגד כל העור נאסרה הקיבה וכל מה שהעמידו בה לדעת המחמירים. ומה שאמרו קיבה שנתבשלה בחלבה אסורה משום דסתמא דמילתא הוא שאין בקיבה ששים כנגד עורה, אבל בנדון דידן שנתערב העור בקיבות הרבה אם יש בקיבה ששים לבטל את העור משליך את העור והשאר מותר וכיון שנתבטל האיסור אין כאן חתיכה דאיסורא והקיבה בעצמה מותרת וכ״ש שמותר להעמיד גבינות אחרות ואין כאן לא נבלה ולא בשר בחלב. אלא שעדיין אני חוכך להחמיר לפי שראיתי שאין עיקר כח העמדת הגבינה אלא בעור ואין החלב נקפה בתוך הקיבה אלא מחמת טבע העור, תדע שהרי תחלתו צלול ואח״כ נעשה קרוש ולפיכך יש לחוש שמא קיבה זו הנתונה בכלי תחלתה צלולה היתה ועל ידי העור נעשית קרושה ונקפית הגבינה והויא לה הקיבה עצמה כגבינה שהעמידוה בעור קיבת נבלה ונעשת חתיכה דאיסורא ואין מעמידין בה גבינות אחרות. ומיהו להלכה למעשה כיון שהריא״ף והרמב״ם והגאונים אמרו פירשא בעלמא לא נחוש לחששא זו ומהאי טעמא נמי אני אומר שאפילו לא היה בקיבה ששים לבטל העור אם העמידו בה גבינות לא נאסור אותם ונסמוך על המקילין בדיעבד אבל לכתחלה ראוי לחוש לדברי המחמירין אבל אם נתבטל העור בששים לא נחוש לאותה חששא שכתבתי ומותר להעמיד בה גבינות לכתחלה:

סימן שני אלפים קעה

שאלת על מי שעשה מלאכה במוצאי שבת ליו״ט בין השמשות אי מלקינן ליה ממה נפשך אם הוא יום הרי חלל שבת ואם הוא לילה הרי הרי חלל יו״ט ואין כאן התראת ספק:

תשובה תניא במכילתא כל העושה בו מלאכה יומת בו ולא בו ובחבירו הרי שחל יום הכפורים להיות ערב שבת ועשה מלאכה כין השמשות שומע אני יהא חייב ח״ל כי כל העושה בו מלאכה יומת בו ולא בו ובחבירו.. ואע״ג דזו שנויה בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה והשתא לא חיילי תרי שבי אהדדי משום ירקיא ומשום מתייא מ״מ ילפינן מינה לנ״ד דלא מלקינן ליה דבו אמר רחמנא ולא בו ובחבירו:

סימן שני אלפים קעו

שאלת ממני החכם הנעלה היוצא לדרך ויש מהלך כמה ימים אם צריך להתפלל תפלת הדרך בכל יום או דילמא בפעם אחת סגי:

תשובה אם המלון הוא מיושב שחייב הוא להתפלל שם י״ח לא תיבעי לך דפשיטא כשיוצא למחר לדרך מתפלל תפלת הדרך דהוי כאלו עתה יוצא בתחלה. אבל אם הוא לן במקום שאינו ישוב יש מקום לשאלה דדילמא הכל הוא דרך אחד ובתפלה אחת סגי ואף בזו אני אומר שצריך להתפלל בכל יום שהוא יוצא מהמקום שלן שם ואפילו אם היו הולכים ביום ובלילה צריך להתפלל אותה ככל יום שהרי נפטר בזו מן התפלה. תדע שאם עברו ימים רבים עד שהגיעו לישוב אין סברא לומר שיתפלל כל התפלות שאבד אלא מתפלל התפלה הסמוכה דומיא דטעה ערבית מתפלל שחרית שתים והסכימו רוב הפוסקים שאין התשלומין מועילין אלא לתפלה אחת לבר הכא נמי אין תשלומין אלא לתפלה אחת ושאר התפלות תפלת הדרך עומדת במקומם, הילכך צריך להתפלל אותה כל יום ויום ויוצא בה ידי תפלה מן התורה דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וארז״ל איזו היא עבודה שבלב זו תפלה ואין מנין התפלות מן התורה ואין חיוב התפלה אשר אנו מתפללים מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה, הילכך זה היוצא לדרך ששאל

צריכין מאת הקב״ה יצא ידי תפלה מן התורה אבל מ״מ צריך להתפלל אותה בכל יום כעין מה שתקנו לנו להתפלל בכל יום. וא״ת א״כ יתפלל אותה ג״פ ביום כעין מה שתקנו וי״ל דלא אטרחוה כ״כ אלא פעם אחת ביום סגי וכן נראה מלשון הטור שכתב ואין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום ע״כ ומדכתב ואין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום משמע דבכל יום מיהת צריך לומר אותה מדלא כתב וא״צ לומר אותה שתי פעמים ביום אפילו אם ינוח וכו׳. זה נ״ל להלכה, **אבל למעשה** אם לא לן במקום ישוב או שהיו הולכין ביום ובלילה פעם ראשונה יברך ויחתום ובשאר הימים יברך ולא יחתום וכשיגיע לישוב יתפלל י״ח להשלים התפילה הסמוכה לו שאבד (ונח יתר) [ולא יותר] שאין תשלומין אלא לתפלה אחת:

סימן שני אלפים קעז

שאלת ממני אודיעך דעתי במה שכתב הרמב״ם פ״ד מהלכות שמטה ויובל וז״ל והאתרוג אפילו היה כפול קודם ר״ה ונעשה ככר בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית ואפילו היה ככר בששית הרי הוא כפירות שביעית ומתעשר כפירות ששית להחמיר ע״כ. וקשיא לך דהאי פסקא לא הוי כמשנה ראשונה דתנן ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עשורו דברי ר״ג רא״א אתרוג שוה לאילן לכל דברו ולא כרבותינו שנמנו באושא ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית:

תשובה יפה שאלת שכן כתב בפירוש המשניות הלכה כנמנו ואמרו אבל הכא פסק כר׳ יוחנן ור״ל דאיתמר רבי יוחנן ור״ל דאמרי תרוייהו אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית לעולם ששית כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית אפילו כזית ונעשת ככר חייבין עליה משום טבל הרי שני המאמרים הללו לפי פשטן חולקים על מה שנמנו באושא ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית וזה אי אפשר שיחלוק רבי יוחנן ור״ל על מה שנמנו באושא ואי איתא הוה ליה לתלמוד לפרושי. אלא ודאי הכי מפרש רבי יוחנן מלתייהו דחכמים דנמנו ראמרו אחר לקיטתו למעשר היינו בשאר שני שכוב אם נוהג בו מעשר עני או מעשר שני ואמרו אחר לקיטתו למעשר אבל בת ששית שנכנסה לשביעית לא איירי בה ואתא ר׳ יוחנן למימר דאזלינן בה אחר חנטה להחמיר וצריך לעשר כאלו היא בת ששית שלא נמנו ואמרו בתר לקיטה לפוטרה מן המעשר אם נכנסה לשביעית. ולענין אם נוה.ג בה דין שביעית, אזלינן בתר לקיטה כנמנו ואמרו וזהו שכתב הרב ואפילו היה ככר בששית הרי הוא כפירות שביעית ומתעשר כפירות ששית להחמיר והאי להחמיר קאי אסיפא אבל רישא דקאמר הרי הוא כפירות שביעית מדינא הוא דהא אזלינן בתר לקיטה נמצאת למד דפסק כרבותינו שנמנו באושא וכר׳ יוחנן דפריש מלתייהו ודוק ותשכח שעלה פסק רבינו כהוגן וכשורה:

סימן שני אלפים קעח

שאלת ממני ידיד נפשי עלה דהא דאמרינן בפרק חומר בקדש מלמד שמגביהין את השלחן ומראין בו לעולי רגלים ואומר להם ראו חבתכם לפני המקום סילוקו כסידורו דאמר רבי יהושע בן לוי נס גדול נעשה בלחם הפנים כסלוקו סדורו שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו וכתבה הרמב״ם פי״א מהלכות מטמאי משכב ומושב. וקשיא לך הרי ישראל לא היו נכנסין אפילו בין האולם ולמזבח ואיך יראו אם הוא חם או צונן ואפילו לפי מה שפירשו התוספות שהיה רך ולאו דוקא חם מ״מ איך יכירו אם רך או יבש והם עומדים מרחוק:

תשובה אמרו משמו של הריטב״א ז״ל שהיה עולה הבל מהלחם ובזה היו מכירים שהוא חם ועדיין לא ידענו אם זה הנס היה תדירי או דילמא בזמן עולי רגלים ובשלמא שיהיה חם היה קצת צורך כדי שיתהנו האוכלים בלחם חם אבל שיעלה הבל למה ועוד שלא ראיתי מימי עולה הבל מהלחם אפילו כשהוא חם אלא בזמן שחותכים אותו וצריך הוא ז״ל לומר שהכל היה בכלל הנס.

שלא לישב כנגד המתפלל

קצז. מו"ר (שליט"א) זצוק"ל החמיר על עצמו אף שהי' חלוש ביותר (בשנים תשל"ח תשל"ט) ולא ישב כנגד המתפלל אף שהוא עומד במרחק הרבה יותר מד"א, רק יושב מהצד סמוך למקומו (בביהכ"נ לדרמן) ע"י הקיר הצפוני במרחק יותר מד"א מהמתפלל אמנם כשסיים זה המתפלל את תפלתו רק לא פסע ג' פסיעות משום שמאחוריו אחד עדיין התפלל קם מו"ר והתיישב על מקומו מולו של הנ"ל אף שהלה לא פסע עדיין ג' פסיעות מתפלתו, (עי' סי' ק"ב סע' ב' במ"ב ס"ק י' לישב לפניו יש מחמירים אף בחלוש).

קצח. מו"ר מקפיד מאד שלא לשבת אף מן הצד לכל אורך קו המקביל כנגד השליח צבור בעת החזרת הש"ץ ואף שזה במרחק רב מהש"ץ (והיינו שמו"ר לא יושב על מקומו בעת החזרת הש"ץ בביהכ"נ לדרמן אף לאחר שהרחיבו אותו ומקומו של מו"ר רחוק מאד מהחזן מצד שמאלו בקצה השמאלי אעפ"כ לא יושב על מקומו בחזרת הש"ץ משום שהוא מול הש"ץ מצדו אלא יושב בספסל בקיר הצפוני שהוא בקו ישר מצד החזן) (עי' סי' ק"ב))

לשבת מאחורי המתפלל

קצט. בשנים האחרונות מו"ר הי' יושב מאחורי אחד שעומד שמ"ע אף שהי' בתוך ד' אמותיו (כנראה עקב חולשתו) אבל מלפניו ומהצדדים הקפיד שלא לשבת אפי' מרחוק, (ע"ש ס"ב ובמ"ב),

אמנם כשהתפלל מו"ר בר"ה בכולל חזו"א והי' מאד צפוף ומאחוריו האריך אחד בתפלתו (מו"ר התרעם עליו ע"כ כי הי' קשה לו לעמוד) הקיל מו"ר לשבת מצדו.

כשישב מו"ר שבעה על זוגתו הרבנית ע"ה והתפלל בחדרו (חדר קטן) והי' חלש וכן הי' קהל גדול וצפוף ראיתי שהקל לשבת מאחורי הש"ץ בסמוך לו בעת החזרת הש"ץ.

בשנתיים האחרונות שהתפללנו עם מו"ר (שליט"א) זצוק"ל בביתו בשבתות ויו"ט ומקומו הי' סמוך לחזן, אבל בעת החזרת הש"ץ הי' נזהר שלא לשבת בתוך ד' אמות של החזן אף מאחוריו, וכך הי' נוהג: עד קדושה הי' יושב במרפסת (סגורה) שהיתה סמוך לחדר והיינו רשות אחרת ואף שישיבתו בתוך ד"א מצדו של החזן (כמבואר במ"ב סי' ק"ב ס"ק ב') ואחרי קדושה נכנס לחדר והי' יושב במרחק כד' אמות בערך מאחורי החזן, ואף שהי' חולה וחלש מאד הסיע את עצמו עם כסאו שהיו לו גלגלים למקומות הנ"ל.

לפסוע כנגד המתפלל

ר. פעם ראיתי שאחד עמד שמו"ע מאחורי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל הרבה יותר מד"א ולא פסע מו"ר לאחריו רק לאחר ששהה זמן פסע מו"ר לצד. (עי' שם במ"ב ס"ק כ', ומו"ר החמיר).

נשים חייבות להתפלל

רא. אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל בשם מרן החזו"א זצוק"ל שנשים חייבות בתפלות, שחרית (כל התפלה) ומנחה, וערבית שזה רשות יש להקל בעת הצורך,

בבית מו"ר (שליט"א) זצוק"ל הנכדות גם הקטנות מתפללות ערבית, והקפידו על כך. (עי' סי' ק"ו ס"ק ד').

משמש חולה פטור מתפלה

רב. באסרו חג ש"ת תשל"ב מו"ר (שליט"א) זצוק"ל לא בא לביהמ"ד שחרית והלכתי לביתו וראיתיו מתפלל ביחידות והתחיל תפלתו לאחר זמן ק"ש של מ"א (ובודאי קרא כבר ק"ש בלי ברכות כי מו"ר מקפיד לקרות ק"ש בזמן של המ"א כנ"ל) ושאלתיו אם אינו מרגיש בטוב וענה לי שמרגיש בטוב רק אשתו חולה ומעיקר הדין הוא פטור לגמרי מתפלה משום שמשמש את החולה (עי' סי' ק"ו).

תפלה בצבור

רג. ראיתי את מו"ר כשבא לתפלת מנחה והצבור כבר עמד באמצע התפלה בלחש, חכה והתחיל להתפלל השמו"ע יחד עם הש"ץ. וכן פסק מרן החזו"א זצוק"ל (עי' סי' ק"ט מ"ב ס"ק י"ד, ובחזו"א סי' י"ט ס"ק ז').

מתפלל עם הש"ץ לענין קדושה

רד. ספר לי הגרח"ק שליט"א שאביו מו"ר (שליט"א) זצוק"ל שאל את מרן החזו"א זצוק"ל אם מתפלל שמו"ע יחד עם הש"ץ אם מותר לו לומר קדושה בקול רם או לא משום דהוא מתפלל עתה בלחש ואמר מו"ר שמרן התיר לו בדוחק לומר בקול רם. (ע"ש ס"ב).

תפלת הדרך

רה. ראיתי את מו"ר (שליט"א) זצוק"ל אומר תפילת הדרך מבלי להסמיכה לברכה אחרת, וכן נהג מרן החזו"א זצוק"ל (עי' סי' ק"י מ"ב ס"ק כ"ח).

תפלת הדרך בישיבה במכונית

רו. בשנת תשל"ה או ל"ו נסעתי עם מו"ר לרעננה לברית שהשתתף בו גם הרבי מרעננה, מו"ר הי' סנדק, כשהגענו לצומת גהה אמר לי מו"ר שהיום בדרכים שכיחי סכנה גם בעיר וי"ל תפלת הדרך אבל אינו יודע אם נוהגים כן, כשהמשכנו קצת בנסיעה כמה מאות

מטרים ולא ראינו בתים אמר להגיד תפלת הדרך, ואמר בשם בתוך המונית, (עי׳ להלן דכך נהג מרן החזו״א).

אמנם פעם אחרת נסעתי עם מו״ר במכונית פרטית לירושלים יצא מהמכונית ואמר תפלת הדרך בעמידה (כמרומה שהנהג עצר ע״ר עצמו ולכן אמר מו״ר בעמידה).

רז. כשנסעתי מב״ב לירושלים עם מו״ר, אמר מו״ר אע״פ שיש ישובים סמוכים בהמשך מ״מ הם נחשבים כעירות אחרות וי״ל תפלת הדרך בסוף עבורה של עיר בני ברק (דהיינו בגמר ע׳ אמה ושיריים נסענו בכביש גהה.(עי׳ סי׳ ק״י ס״ז ובמ״ב).

כשנסעתי עם מו״ר לירושלים עם המכונית של ר׳ טובי׳, נסענו שלש פעמים ואפשר יותר (זה הי׳ לאחר מלחמת ששת הימים) אמר מו״ר את תפלת הדרך מיד לאחר הרמזור הרביעי בכביש גהה (הנקרא צומת מסובים) (תחילת ספירת הרמזורים מהרמזור בגבעת שמואל ע״י בית חרושת קוקה קולה) ואין ראי׳ מזה להיום שגדל והתרחב הישוב שם.

תפלת הדרך בנסיעה בעיר

רח. ספר לי ת״ח אחד ממקורביו של מרן החזו״א זצוק״ל שנסע עם מרן ועם עוד אנשים במונית לברית ביפו זה הי׳ בשנת תש״י בערך, ושאל אחד מן הנוסעים את מרן היום שיש הרבה מכוניות בדרך ויש סכנה אם אפשר לברך תפלת הדרך בעיר וענה מרן זצוק״ל המברך אין מזניחין אותו.

ועוד שמעתי מאחד מבני ביתו ששאל את מרן בענין לברך תפלת הדרך כשנוסע מב״ב לת״א וענה לו הרשות לברך משום שהנסיעה במכונית סכנה.

תפלת הדרך בחזרה

רט. מרן החזו״א זצוק״ל בסוף שנת תשי״ג נסע ירושלימה במונית לבקר את אחיו הגר״מ זצ״ל שהי׳ חולה ושהה בביתו כשלש שעות ונח שם ובחזרה בקש מהרמ״ג שליט״א שיוציאו בברכת תפלת הדרך כי הסתפק אם מחויב עוד פעם בתפלת הדרך.

מרן החזו״א זצוק״ל אמר את תפלת הדרך בתוך המונית.

לוי׳ ליוצא לדרך

רי. ראיתי את מו״ר (שליט״א) זצוק״ל מלוה מכסאו עד פתח חדרו רב מחו״ל ואמר לו הנני מלוה אותך ד״א היות והנך נוסע מחר והלוי׳ היא סגולה להצלחה.

ברכת פרידה

ריא. כשאני נוסע לאיזה מקום (כאן בארץ) גם לזמן קצר אני נכנס להפרד ממו״ר (שליט״א) זצוק״ל (כ״כ בסי׳ ק״י מ״ב כ״ח) ומו״ר מלויני ד״א ומברכני שאסע

לשלו׳ ואחזור לשלו׳ (כלשון הגמ׳ בסוף ברכות שצריך לומר לשלו׳ לאדם חי) וכן כשמו״ר מספר לי על מישהו אומר לי שפלוני נסע או חזר לשלו׳ הדגשה ב״ל״.

כריעות בשמו״ע

ריב. מו״ר (שליט״א) זצוק״ל כורע תמיד את הכריעות בשמו״ע לצד שמאל (עיין במ״ב סי׳ קכ״ג סק״ד ששמאל האדם הוא צד ימינו של הקב״ה).

מוריד הגשם

ריג. מו״ר (שליט״א) זצוק״ל אומר מוריד הגשם (שניהם בסגול).

לא מכריזים גשם — טל

ריד. מו״ר (שליט״א) זצוק״ל הורה במנין שלו שלא להכריז מוריד הגשם בשמיני עצרת (א״ה, כ״ה שיטת ר״ע והאו״ז הובאו בא״ש ובהגהות בפ״ק דתענית ועי׳ בר״ן שם ובמ״ב סי׳ קי״ד) וכן לא להכריז מוריד הטל ביום א׳ דפסח (רמ״א קי״ד ג׳) והש״ץ אומר תפלת גשם וטל בחזרת הש״ץ, ובמנחה מתחילין להזכיר (ועי׳ בשו״ת שאילות שמואל מהגרש״א תוספאה זצ״ל סי׳ י״ג דמיירי בענין זה דגשם וכתב שם דכ״ה מנהג הספרדים ע״ש).

בשנתיים האחרונות בשבתות וחגים הי׳ למו״ר מנין מצומצם בביתו רובו מנכדיו ואני, ועד אז התפלל בביהכ״נ לדרמן ורק בשמיני עצרת בבוקר התפלל עם מנין מצומצם (ראני ביניהם) בחדר סמוך לביהכ״נ וזה במדומה משנת תשל״ב ואילך, ואמר מו״ר שלא להכריז כנ״ל.

שנה אחת שאלני מו״ר לפני תפלת מוסף אם מישהו הכריז,

גם אצל מרן החזו״א זצוק״ל הש״ץ אמר תפלת גשם וטל בחזרת הש״ץ וספר לי הגרח״ק שליט״א שגם בביהמ״ד של מרן החזו״א זצוק״ל היו תמיד קופצים שהכריזו הן בפסח והן בשמיני־עצרת, ומרן לא הוי ניחא דעתי׳ מזה משום שדעתו שלא להכריז.

רטו. בפסח תשמ״א מו״ר התפלל בביהכ״נ לדרמן ושם היו כאלה שהכריזו והסרתפק מו״ר היות ואינו שומע (שמיעתו לקוי׳) אם זה מחייבו ואמר לי אף אי נימא שלא, מ״מ אומר מוריד הטל משום שאם אמר מוריד הטל בימות הגשמים יצא (סי׳ קי״ד ס״ה), אבל לענין מוריד הגשם אם הכריזו לא יכול לומר מוריד הגשם מספיקא והוסיף לי דתפלתו תהא מקולקלת (א״ה, ולכא׳ הא אם אמר מוריד הטל יצא ונראה לי דכונת קדשו משום דמשנה מטבע תפלתו ממטבע תפלת ציבור כ״כ הר״ן בפ״ק התענית בד״ה ירושלמי וכו׳ בכה״ג דמו״ר, (וע״ע ממה שהביא המ״ב שם ס״ק ב׳ וג׳ בשם דה״ח).

רטז. ועוד ספר לי מו״ר שבתו שאלה אותו (היא התפללה ג״כ בביהכ״נ לדרמן) ולא שמעה את ההכרזה ולא הי׳ ברעתה שצריכים להכריז ולהזכיר טל במוסף אם

סעיף ה [א] אינו צריך לומר אותה אלא [ב] פעם אחת ביום [ג] אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת:

נימוקי אורח חיים

סימן קי

[א] **אינו צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום וכו'.** כתב בטורי זהב (סק"ה), פרוש בכל יום שהולך יאמר אותה. וגראה מזה דהיינו שפוטרת תפלת הדרך של שחרית על מעת לעת עד יום השני בשחרית, כמו ברכת התורה ושאר ברכת השחר, וכמו שנראה מקעיף שאחרי זה (סעיף ו) דמהר"ם מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך היה אומר[ו] אחרי יהי רצון וברכת הגומל תקדיש טובים. אמנם יש להסתפק לכאורה כשיוצא בלילה היינו בתחלת ערבית ואומר תפלת הדרך ואחר כך ישן מעט (בנסעו על העגלה או על הבאהן וכיולא), וכשקם עוד בלילה בהשמורת הבוקר ואומר ברכת התורה כדינו, אם כן צריך לומר עוד הפעם תפלת הדרך בברכה כנזכר, ונמצא אומר ג' פעמים בלילה אחת תפלת הדרך, והוא דבר זר לכאורה.

והנם כי יכול אימרמי כזה גם בברכת התורה, היינו כשבא לברך בבוקר ונזכר לעת ערב וצריך לברך כשנזכר בלילה כמובן, ואחר כך כשקם בהשמורת, היינו מבעוד לילה, ויושב ללמוד או לברך ולומר פסוקים צריך לומר עוד הפעם ברכת התורה, נמצא מברך ברכת התורה ג' פעמים בלילה אחת. אך יש לחלק דהתם אירע כך במברך בתחלת הלילה רק להשלמה מה שבא לברך בבוקר שלפניו, אבל הכא לא היה צריך כלל לומר תפלת הדרך לברך בבוקר, כגון שלא נסע אז עדיין כלל והתחיל נסיעתו רק מבערב בתחלת הלילה, ואם כן הוי לכתחלה חובתה רק מבלילה בתחלת נסיעתו, ואיך נאמר שיאמר לכתחלה פעם שניה בברכה תפלת הדרך בלילה הזאת כשקם בהשמורת הבוקר.

ודין זה לא נמצא מבואר בפוסקים, כי על כן נהגתי (מפני ספק זה) כשאירע כן שהליכת הלו"ג הוא בתחלת הלילה, ואמרתי תפלת הדרך בלילה, אז מיד בתחלת נסיעתי, וכשקמתי בבוקר אחרי השינה במרכבת הקיטור והיה עוד לילה, על כן התנתי בתמירת תפלת הדרך עד שהתפללתי תפלת שחרית על הבאה"ן, ואז הייתי כוללה בשומע תפלה בשמונה עשרה בשחרית — (עיין לבוש ס"ק ו', ופרי מגדים בהשל אברהם ס"ק י"ג בזה).

והתינח כשהנסיעה רבה עד שמוכרחים להתפלל גם שחרית על נסיעת מרכבת הקיטור, אבל כשבאים בבוקר השכם למקום חפצו ושם יתפלל (בבבור) בזמנו עוד, רק יש עוד שעות קלת בסוף הלילה (או בימי הקיץ בבוקר) בנסעו על הבאהן אז כמה פרסאות, אומר שם ברכת התורה כשרוצה ללמוד בדרך נסיעתו, אז בודאי יש לומר תפלת הדרך אחרי ברכת השחר וברכת התורה, ולא הוי כאומר שני פעמים בלילה אחת, דכיון שקם בהשמורת אחרי שינתו, פנים חדשות באו לכאן, ואומר אז תפילת הדרך מחדש לפטור מעת לעת. וגם כשנוסע בהשמורת רק איזה פרסאות, מכל מקום כבר נתחייב בתפלת

נימוקי אורח חיים

הדרך כשקם משינתו מחדש, על כן לענינות דעתי שיאמר אז, כנזכר:

[ב] **פעם אחת ביום וכו'.** היינו פשוט שבכל יום ויום מימי נסיעתו יאמר כן תפלת הדרך בברכה, כן כתב הב"ח (ד"ה ומ"ש), והטורי זהב (סק"ה), וכנסת הגדולה (שיורי הגב"י אות ז). ולא כטועים שאין אומרים אלא ביום ראשון שיצא לדרך, אלא כל זמן שהוא בדרך מחוייב לומר בכל יום שהולך, עד כאן לשון הבאר היטב (סק"ה). ועיין שערי תשובה (סק"ח) בשם הרדב"ז כתב יל (רלאה הלכ ד, סימן ב"ל קטו), מובא בברכי יוסף (אות ט), דבשאר הימים בהיות בדרך (ולא לן בשום מקום) אז יברך רק פעם אחת בלאתו בברכה, ושאר הימים בלי חתימה בברכה. ולא ידענא טעמיה דרבינו הרדב"ז, כיון שהמה בכתובים ולא יצאו בדפוס (רק הברכי יוסף הביאם מכתב יד). וכן כתב הפרי חדש (סק"ה) דלא יברך השאר הימים רק בלא ברכה בשם בסוף. והביאו הפרי מגדים (בהשבלות זהב סק"ה), וסיים בפרי מגדים ואנו אין לנו אלא פסק המחבר ובשם ברוך אתה ד' שומע תפלה, ובלא שם יכול לומר כמה פעמים, עד כאן לשון הפרי מגדים. והיינו כמ"ש מרן המחבר דבכל יום ויום צריך לברך פעם אחת, ובשם כחתימת הברכה, דאם בלא שם הרי יוכל לומר ולהתפלל כמה פעמים ביום, ואנו דברים שאין להם שיעור, ואינו צריך להלכות ודינים על זה, והכי נהוג:

[ג] **אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת.** פעם אחת בא מעשה לידי, כי נסעתי מפה ק"ק לקאמרנא (לבקר חולה, חותני הה"ל (שליט"א) [זצלה"ה]), ונסעתי בבוקר השכם דרך אונגווער־שיאנקי־קאמבור על מנת להגיע לקאמארנא מבעוד יום עדיין, קודם שקיעת החמה. והנה הטעו אותי בזמן הליכת הלוג מאונגווער ובבואי עם האויט"א לאונגווער כבר הלך הלוג, והוכרחתי מיד לשוב לביתי עם האויטא למונקאטש ולנסוע אחר כך אחרי הלהרים ממונקאטש דרך לאוואטשעב לבוב. וכיון שאמרתי תפלת הדרך בלאתי עם האויטא (מכאן לאונגווער בבוקר השכם כנזכר), ואחר כך בשובי לכאן והתפללתי מבבוקר בביתי וגם אכלתי סעודת הלהרים עד אמן הליכת הלוג ללאוואטשעב בערך שעה 2 אחר הלהרים. והנה נסתפקתי אם צריכין לברך, היינו להתפלל עוד הפעם תפלת הדרך בברכה, כיון דהייתי נמלך לשוב לביתי, וכן עשיתי וחזרתי ושבתי מאונגווער למונקאטש, ואם כן צריך לחזור ולהתפלל תפלת הדרך בברכה.

אך יש לומר כיון בחזרתי לביתי הייתי רק נמלך מדרך הנזכר אונגווער־קאמבור, אבל מטרת נסיעתי היה עדיין בתחלה ובאותו היום לקאמארנא, רק המתנתי בביתי על הלוג ללאוואטשעב כדי לנסוע באותו היום, כנזכר לעיל, לשם, ואם כן הוי חזרתי בביתי לא עדיף כמו עומד בעיר אחרת ביום שגם אם יחוה בעיר אחרת על כמה שעות אין צריך לברך עוד הפעם תפלת הדרך.

הגם שיש לומר, דשאני ביתו דהוי כמו הפסק הנסיעה וחזרה לגמרי, זה אינו, כיון

סעיף ז אומר אותה [ד] אחר [ה] שהחזיק בדרך ואין לאומרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך הגה ולכתחלה יאמר אותה בפרסה ראשונה (רש"י

נימוקי אורח חיים

דעדיין עמדתי גם בימי בחמלע נסיעתי בחומו יום כנזכר לעיל. וגם אין לחלק כיון שנסעתי אחר כך בדרך אחרת לחוותשנע־לבוב, זה אינו גם כן חילוק המוכרח, דאמנו אם יטה אחד מן הדרך בחמלע (כמה פרסאות) מפני המים או קלקול דרכים (ונוסע דרך עיר אחרת) יצטרך לברך תפילת הדרך עוד הפעם, על כן גם זה כן.

עם כל זה מפני הספק, אמרתי תפלת הדרך בנסיעתי דרך לחוותשנע (בחומו יום), אך הרהרתי השם, (כמו שכתבתי כמה פעמים (ראה לקמן סימן קפז, סק"ח) שזהו דרך נכונה מרבותינו האחרונים, וביותר הבעל דעת קדושים ז"ל זי"ע):

[ד] **אחר שהחזיק בדרך.** עיין טורי זהב (סק"ו) בשם הירושלמי (ברכות פ"ד, ה"ד) דכל הדרכים בחזקת סכנה. והנה רבים מקילים להם בימינו מלומר תפלת הדרך, באומרם כי אין הדרכים מסוכנים כעת, ובפרט בנסיעה על הבאהן. אמנם באמת הן הכל יפלא פיהם, (וכאשר שמעתי מהאי סבא קדישא אדומו"ר הה"ק משינאווע זי"ע כי צריכין ליזהר לומר תפלת הדרך גם בימינו, ולהיות נזהר בזה, מפני שאירע לו ז"ל בימי נעוריו נפלאות על ידי זהירתו בתפלת הדרך והאריך לספר בזה). ועינינו ראו ואזנינו שמעו בימינו מהסכנת נפשות ורציחות וגזלות וכל מיני פורענויות ר"ל שנעשו בדרך, וגם על מרכבות הקיטור מפגיעת המרכבות והמכונות או הפיכתן וילאתן מוץ לשיטה (ר"ל מכל אלו), ובפרט על האויטאמאבילען אשר הוא סכנת נפשות יותר מכל העגלות, ה' ישמרנו וינילנו, על כן גודלי צריכין לתפילת הדרך, והשם יתברך יקבל תפלותינו:

[ה] **שהחזיק בדרך.** עיין טורי זהב (סק"ז) שיוכל לומר אותה גם בעיר קודם שהחזיק בדרך. ובמגן אברהם (סק"ד) מולק וכתב דלא יאמרו אותה גם בעיבורה של עיר, היינו בתוך ע' אמה ושיריים, והביא בשם עמק הברכה (דיני פיוטא לברך) שכתב דהיינו תחום מעיבורה של עיר. וכבר היה לי משא ומתן של הלכה בזה עם אאמו"ר הקדוש זי"ע. ולפי עניות דעתי כיון דספקינן בזה שבנסיעה פחות מפרסה (היינו מ' אלף אמות) לא יברך תפלת הדרך, וגם אם שכח מלאמרה מיד כשהחזיק בדרך יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה, ואם כן כשנוסע רק פרסה מצומצם (אפילו כשהוא מעט יותר כדי לצאת מספק ברכה לבטלה), וכשיתמיר בהמגן אברהם, ובפרט מה שכתב בשם עמק הברכה לברך תפלת הדרך רק מיל אחרי עיבורה של עיר, נמצא חסר מהפרסה כבר בעת ברכתו, והוא כבר פחות היינו תוך פרסה לתוך העיר שנוסע לה, ואיך יוכל לברך עוד. נמצא מומרתו הוא קולא דמברך לבטלה. על כן בכהאי גוונא גודלי הכרעתי דיש לברך מיד

ברכות ג, ח ד"ה עד פרסה. והרמב"ן יומא שם ב, ב) ואם שכח מלאמרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה משם ואילך יאמר אותה בלא ברכה:

קיד דין הזכרת הרוח וגשם וטל

סעיף ג אם אמר משיב הרוח [הגה] בימות החמה או לא אמרו בימות הגשמים אין מחזירין אותו [א] וכן בטל אם הזכירו בימות הגשמים או לא הזכירו בימות החמה אין מחזירין

נימוקי אורח חיים

כשהתחיל לנסוע בהעגלה, גם כשהבאהנהויף הוא בעיבורה של עיר, דכשיתמיר לברך רק כשהתחיל הלוג ללך, ובפרט אם ירצה שתהיה ברכה הסמוכה לחברתה ולך להכין לקטנים כדי שיברך אשר יצר או לאכול איזו פרי, כמו שאמר במגן אברהם (סקי"ג), והלוג הוא נוסע בעגלה ובזמן קרוב, ובנתיים כבר איזה מילין והוא כבר חוץ הפרסה למקום חפצו ובילאתו ולא יוכל לברך תפלת הדרך.

וגם כשנוסע דרך מרחק בהרבה פרסאות, מכל מקום כשיתחיל כנזכר לעיל עד שיהיה גודלי החזיק בדרך בנסעו, וברכה הסמוכה לחברתה, והלוג רק מאוד, ועל ידי זה יעבור על דעת רש"י ז"ל (ברכות ג, ח) דתפילת הדרך רק עד פרסה, אבל לא לאחר שהלך פרסה, עכ"ה. וזה הלך ועבר כבר פרסה, על כן הכרעתי לברך מיד בנסיעתו על העגלה מחוץ העיר פנימה, וכמו שהכריע בפרי מגדים (באשל אברהם סקי"ד) שלא לברך בבימו, אבל לברך מיד ביליאתו. ובאמת גם בימינו צריכין ביותר גם זה תפילת הדרך בבילאתו לאחר המסע (באהנהויף) שלא יארע לו תקלה וימצא הלוג וגם מרכבה (וואגגאן) כרצונו, להצלה והצלחה בכל עניניו, על כן נהגתי בכל עת כנזכר לעיל, בעזרת השם יתברך:

ואחר כך מצאתי בזוהר הקדוש (ח"ח מט, ב), ועיין שם באור החמה בשם מה"ר חיים ויטאל ז"ל שלא יתפלל תפלת הדרך אלא קרוב לעיר, ולא אחר שכבר התרחק מאוד מן העיר. ועיין שם עוד באור החמה (בד"ה עד לא יפוק לאורחא בזימנא דאשתכח וכו') בשם הרמ"ק שיתפלל תפלת הדרך בעוד שהוא בחתא ובישוב עם אשתו וכו', עיין שם:

סימן קיד

[א] **וכן בטל.** עיין מגן אברהם (סק"ג) שכתב בטל, פירוש שהספרדיים נוהגים לומר משיב הרוח ומוריד הטל בימות החמה, עד כאן לשון המגן אברהם. ונמשך זה אחרי דברי הב"ח (בזה, ד"ה ומ"ש וטהגיס), ועיין פרי מגדים באשל אברהם שם (סק"ג) מה שפלפל על דברי המגן אברהם. וכן ביד אפרים (סק"ג) כתב שגם הנוהגים כמנהג ספרד אין אומרים בימות החמה משיב הרוח רק מוריד הטל.

המוב המטיב. לבנו לשיעי לתם ולשיעי כסר לתן מברכין המוב המטיב דחזוקה אין לאיש כיס תכיסי דסמיך ומסמתה מברכין המוב המטיב אלא כשר ולתם לא ומרבנים בנרבי סמסים (קף מסס) דלוקה כסמסתרון מטונה נשמע מלים המתרוסים בנמתלי בכיולה בו לא אלך כיולאנלמי דכיולי

מר כ מר׳ מ״ס מס׳ מו
סמס מס מוסיפ״ס
פרים מי מוסיפ״ס
מר רמב סמיף ה:
מוה ה מ״ס פרים מס
רמס מס מוסיפ״ס:
סמס מס מר׳ מ״ס מס׳ ה
פרים מי רכ סמיף ה:
מו ה ו ה מ״ס מס
מס׳ ה מוסיפ״ס מס
סמיף ה:
מוה ו מ״ס מס מס׳ ה
פרים מי רכ סמיף ה:
סמס מס מוסיפ״ס
מס׳ ה מוסיפ״ס
מס׳ ה מוסיפ״ס
מס׳ ה

הא דאדרבה (לחכ)[כחר] שומע תפלה. לו ולו מחזירין לוחו מיהו לא לא עקר רגליו לוחו (לחזור לחזור) ולא בכרכה כמקום אם לא עלה חוזר לשומע תפלה יכן מצמע כיוכמלאכ מ׳ לו עומדין לקמכר אם לא סלק לא כבכרכה כמקום מחזירין לוחו ולהיכון חוזר ר׳ יוחנן אמר בר״ש לא מכ״ל לא מחזר לגלגל ולא לא חוזר לעבודה כ״ל לא עקר רגליו חוזר לגלגל ולא לא חוזר לשומע תפלה לגלגל חוזר לוחו ולא לא עקר רגליו מיהו כיוכמלאכ מלגו לגמרא דיקן גבוכות נמקומם דהכמן קמני לא הזכיר גבוכות נמקומם מחזירין לוחו ולא קלאכר לגלגל חוזר לשומע תפלה לגלגל חוזר לוחו ול

לוח הדינים

סו לים ר"ל ר' בפרוסה אפי' לכתחלה. ובאלי בדרעבר: דף ב ד"ה דון
דרשה דשתה חבר הטוק חל סוכ דתם דמה מחמת הדחק ר"ל סוכ לא: סב
סז דשלקן מבעא חיה שחט בקדש הטהרה רבו שהוה אשה ובשיהיה אחלוש אשה שאשר כבר עבר הזה אשה ובשיהיה אחלוש אינו יכול לשהר הכרח אלא ר"ל שלא הוה שחט ושחט אחרי המנינו הטלם: סב ד"ה לאחר
סח שחטה בקרא הוא לשון פורת חבל בקדש אלא אבל הוא אבלה לא הזרה ולא ישב כפל שבאשר לרבי שעשים אלבא משום חבר דברים לא יהבל מנע: סב ד"ה לא סבר
סט בחשאלל צריך שיהן שינו לשמה ולבו לשלה פרוש אחר ואינו ר"ל אלא אם לבעלה בשמים רבון לבו לחבר הבלה בל תאחר שעבר בעל הבלה: סב ד"ה ומקלה
ע בבכרה שחט תאלה יכל לשאל כל צרכו בכל אדם שהיא בכרה בלילה הוא בא לחוקה בפף בכרה בכרה סבין אחרה: בדבה מוסף בכפף בכרה בלשון רבים ולא בלשון יחיד דוקא בכפף בכרה ולא אמצע בכרה בכרה דוקא בלשון יחיד אבל ראה בכפף אל בכפף בכרה אבל בכפף בכרה ראה בכרה בכרה רבים בכל לשון יחיד אל רבים: סב ד"ה לעיים
עא כל האמר הלה לחר ובו' והחבר הנאנים שבדר לבן בשלהיה לא לא כתן צריך לחיר ובראה לחרן ראם יהן בפנין אחת אם יהן ובו' מני מני דעקר אחרת הבוחר הא בשבלי בפנין זה: סב ד"ה כל מאחר
עב הא הראיתן האחר לישב בארבע אמין אמין אם הוא מקום ראם הוא מקום מיושב בכל אבל אם קרא קדש אם שאר בשקים שאר דבר: סב ד"ה לחי המקום
עג שבר חיב בכרה הבון: סב ד"ה בבור אך בפנין אם אין לו דין לבהלה הבחר לאכל הוא דבר בפנין בין בחוק בדבר הבחרה הוא אם בשדרה הבן: סב ד"ה בשדה
עד אם שנה בחיל מחולת הבכרה אדם הבן הבשלה יחיר בראבאנים חלמת הבן הבלה בכרה תאיה בדרבשלה: סב ד"ה ומחבן
עה כל הבסבר בבנבר אל בקום יחיר בפנין בפנין בל נעבר ובקבל הבל בנבר בבנבר אבל בפנין בחבר בבנבר בבנבר אבל בפנין בחבר בבנבר בבנבר אבל בפנין בחבר בב

ומ"ש ואינו צריך לשלש ראשונות ולא לשלש אחרונות ואומרה כשהוא מהלך ולכשיגיע לביתו צריך להתפלל פעם אחרת. גם זה סס (ל.) וכתב הרמב"ם בפ"ד מהלכות תפילה (הי"ט) ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך ואם יכול לעמוד עומד וכשיגיע לישוב ומתקרר דעתו חוזר ומתפלל תפלה כתקנה י"ט ברכות ע"כ ואם עבר זמן שתי תפילות נתבאר בסימן ק"ח שאין משלומין לתפילה ראשונה (א):

ד היוצא לדרך יתפלל תפילת הדרך וזה נוסחה יהי רצון מלפניך וכו'. גם זה בסוף פרק תפילת השחר (כט:): ומ"ש וצריך לאומרה בלשון רבים. סס אמר אביי לעולם ליסתתף איניש נפשיה בהדי ציבורא היכי דימנא יהי רצון מלפניך יי' אלהינו שתוליכנו לשלום וכו' ופירש רש"י שמתוך שמתפלל אותה בלשון רבים תפילתו נשמעת: ומ"ש ומעומד. סס (ל.) והיכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך רב חסדא ורב ששת הוו אזלי באורחא קם רב חסדא וקא מצלי אמר ליה רב ששת לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא אמר ליה קאי ומצלי א"ל אוקמן נמי ואצלי מהיות טוב אל תקרא רע ופירש רש"י הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חבורתי עומדת לא אקרא רע להתפלל מהלך ואע"פ שמותר וכתבו הרי"ף (כ:) והרא"ש (פ"ד סי' יח) וכדברי רב חסדא עדיף טפי דהא רב ששת נמי קאי ומצלי: והתוספות (ד"ה והיכי) כתבו וקיימא לן כרב ששת ומיהו (בתוספתא) [בתוספות] פסק [הר"ר יוסף] כרב חסדא וכן הרי"ף פירש דרב חסדא עדיפא ליה טפי. והר"ר יונה (כ: ד"ה ר' חסדא) כתב בשם רבני צרפת דהלכה כרב ששת דלא עבד רב ששת עובדא כוותיה דרב חסדא משום דסבר דהכי הלכתא אלא משום מהיות טוב אל תקרא רע אבל מן הדין סגי ליה במהלך עכ"ל וכן דעת הרשב"א (ל. ד"ה היכי): ולי נראה דאף הרי"ף והרא"ש לא אמרו דרב חסדא עדיף טפי אלא דאפשר ליה כגון שבני חבורתו ממתינים לו וכעובדא דרב חסדא ורב ששת ומשום מהיות טוב אל תקרא רע [ג] אבל מן הדין סגי ליה במהלך וכדרב ששת: כתב ה"ר יונה בפרק תפילת השחר (שם ד"ה ובתפלה) בתפילת יונה לדרך נתלקו המפרשים יש אומרים שאם היה רכוב אין צריך לירד דלא עדיפא מתפילת י"ח דאמרינן דלא ירד ויש אומרים שיתכן לומר דבתפילה י"ח דצריכה כוונה יותר אמרו שלא ירד לפי שאין דעתו מיושבת עליו אבל בתפילה זו שאינה צריכה כוונה כל כך צריך לירד עכ"ל וסברא ראשונה נראית יותר:

ה ואין צריך לומר אותה אלא פעם אחת ביום אפילו אם ינוח בעיר וכו'. כן כתב הכל בו בסימן פ"ז (ע:) בשם הר"מ (תשב"ץ קטן סי' רמב) וכתב עוד (שם) אבל אם דעתו לנוח בעיר ואח"כ נמלך בו ויצא ממנה לעבור מותר לה אז לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת (ב):

ו ומה שאינה פותחת בברוך פירש ר"י לפי שאינה אלא תפילה בעלמא וכו'. כן כתבו התוספות בפרק ערבי פסחים (קד: ד"ה כל): והר"מ מרוטנבורק (תשב"ץ קטן סי' רמג) כשהיה יוצא לדרך בבוקר וכו'. זה לשון הכל בו בסימן פ"ז שאלו אל הר"מ נ"ע למה תפילת הדרך חותמת בברוך הואיל ואינה פותחת בברוך והשיב שהוא קומץ אותה לעולם לאחת מן הברכות הפותחות בברוך כגון לאחת מאותן ברכות דאשר נתן לשכוי בינה ע"כ. והר"ר יונה כתב בריש ברכות (ה. ד"ה אלא) דטעמא משום דכל ברכה שבמקומה היא

דרכי משה

קי (א) ומשמע מדבריו דאף על גב דהתפלל תפילה קצרה אם לא התפלל אחד כך כל שמונה עשרה מתפלל בתפילה שאחריה שתים:
(ב) וכן הוא בהגהות סמ"ק (סי' יא אות נט):

פרישה

(ז) אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום. כן כתב כל בו בסימן פ"ז בשם (המוס') [הר"מ] וכתב עוד אבל אם דעתו לנוח בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור ממנה מותר לה אז לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת בעלמא וכו'. זה לשון הכל בו בסימן פ"ז שאלו אל הר"מ נ"ע למה תפילת הדרך חותמת בברוך הואיל ואינה פותחת בברוך והשיב שהוא קומץ אותה לעולם לאחת מן הברכות הפותחות בברוך כגון לאחת מאותן ברכות דאשר נתן לשכוי בינה ע"כ. והר"ר יונה כתב בריש ברכות (ה. ד"ה אלא) דטעמא משום דכל ברכה שבמקומה היא

דרישה

אשר הוא הטוב באמת ואותו תן לי הן לרצוני הן שלא לרצוני וכתבו בעל חובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג זופן יח) וז"ש והטוב בעיניך עשה: [ד] ואינו צריך לג' ראשונות ולא לג' אחרונות ואומרה כשהוא מהלך ולכשיגיע לביתו צריך להתפלל פעם אחרת. קשה מאי קא משמע לן דהא לעיל בסימן צ"ד (פו. ד"ה ומשמע) כתב ב"י דאפילו כשמתפלל כל התפילה כשהוא מהלך שצריך לחזור ולהתפלל כשבא לביתו וי"ל דמה שכתב כאן ולכשיגיע לביתו וכו' לא קאי אדסמיך ליה דהיינו ואומרה כשהוא מהלך לחוד אלא קאי אפילו כשהתפלל התפילה קצרה מעומד דצריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת: [ה] לפי שאינה אלא תפילה בעלמא וכו' ולא בברכה שתקנו על שם המאורע וכו'. ונראה דמ"ש לעיל בסימן ו' גבי אלהי נשמה דאינה אלא ברכת הודאה הוא טעם גם כן לזה ועיין מ"ש שם:

חדושי הגהות

[ג] ואפשר שגם רבינו לא כתב שצריך להיות מעומד אלא לכתחלה אבל מדינא אפילו במהלך סגי (מהרל"ח):

הגהות והערות

ט] כ"ה הנוסח בדפוסים שלנו ובחלק מדפוסים ראשונים וכת"י. ובכמה דפוסים ראשונים "ותצעידנו" וכן כתוב לפנינו בגמ' די"ף רמב"ם ורא"ש:

ו הנכנס לבית המדרש וכו' [illegible]
בי חבירי ושלא אומר וכו'. [illegible]
שמיס רעות שיבואו על ידי שאגרוס [illegible]
וישמעו בי חבירי מילתא בתפי [illegible]
אכשל בדבר הלכה וישמחו [illegible]
[illegible] צריך להיות. ופירש רש"י הרי [illegible]
[illegible] שיענשו על כך ויש מפרשים [illegible]
[illegible] היא ותרמי קאמר חדא שלא [illegible]
[illegible] מידי להסמיכה לברכת גומל חסדים ותהיה ברכה
[illegible] הסמוכה לחברתה: ז (מ) ויש לאמרה אחר
[illegible] החזיק בדרך. (נ) ואין לאמרה אלא אם כן יש
[illegible] לילך פרסה אבל בפחות מפרסה לא יחתום
[illegible] ברוך. ואם שכח מלאמרה יאמר אותה כל זמן
[illegible] הוא בדרך ובלבד שלא הגיע תוך פרסה
הסמוכה לעיר שרוצה ללון [illegible]. ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה:
ח הנכנס לבית המדרש יתפלל [illegible] יארע תקלה על ידו ויאמר יהי רצון מלפניך
יי' אלהי ואלהי אבותי שלא אכשל בדבר הלכה (ע) (ס) וישמחו בי חבירי ושלא
אומר על טהור טמא ועל טמא טהור ולא על המותר אסור ולא על האסור
מותר ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם. וביציאתו יודה ויאמר מודה
אני לפניך יי' אלהי ששמת חלקי עם יושבי (יא) בית המדרש ולא שמת חלקי
עם יושבי קרנות. שאני משכים [illegible] משכימים אני משכים לדברי תורה והם
משכימים לדברים בטלים (י) אני [illegible]מל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם
עמלים ואינן מקבלים שכר אני [illegible] והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם
רצים לבאר שחת:

ז ויש לומר אותה אחר שהחזיק בדרך ואין לאמרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה וכו'. בסוף פרק תפילת השחר (נ.) איתמר מצלי אמר רב תמדא משעה שאחז בדרך ועד כמה אמר רב חסדא עד פרסה ופירש רש"י ועד כמה זמנה להתפלל עד פרסה אבל לא לאחר שהלך פרסה ובה"ג (ברכות סוף פ"ד) מפרש עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל עד פרסה אפילו אין לו לילך אלא עד פרסה אבל דרך פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפילה זו וכתב הרא"ש (פי' יח) וגרסה פירוש הלכות גדולות עיקר אם יש לו עדיין ללכת הרבה למה לא יברך אבל כשיש לו ללכת פחות מפרסה בקרוב לעיר לא הוי מקום סכנה ואין צריך לברך וה"ר

יונה (כ: דיבור ראשון) כתב שהפירוש הנכון הוא דעד כמה הוי אחיזת הדרך להתפלל אותה לכתחלה לאחר שילא מן העיר בתוך הפרסה הראשונה ואם שכח ולא אמר אותה בתוך הראשונה אומר אותה אחר כך על מה שיש לו ללכת כל זמן שרב ממנו הדרך עד שיתקרב למקום שהולך: ורבינו תפס עיקר פירוש הר"ש ולכן כתב שאין לאמרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה וכן אם שכח מלאמרה יאמר אותה כל זמן שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון ומשמע ליה לרבינו דהא דאמרינן בגמרא דעד כמה עד פרסה לומר בפחות מפרסה לא היינו לומר אותה בברכה אבל אם רוצה לומר תפילה זו בלא ברכה הרשות בידו וכן כתוב בכל בו סימן פ"ז ובתוך פרסה יתפלל ויחתום ולאחר פרסה יתפלל ואל יחתום וכן כתבו הגהות מיימוניות בפ"י מהלכות ברכות (דפוס קושטא הכ"ה) בשם סמ"ק (סי' יא עמ' יג): וכתב ה"ר יונה (כ: דיבור ראשון) שיש מקשים על פירוש הר"ג דבדרך פחות מפרסה אינו צריך להתפלל תפילה זו מדאמרינן בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) כל הדרכים בחזקת סכנה ומיהו דאפשר דההיא דירושלמי לא בקרוב לעיר מייירי אלא בהולך בדרך בין הכפרים שהכל הוא בחזקת סכנה: והרמב"ם לא הזכיר תפילת הדרך אלא שכתב בפ"י מהלכות ברכות (הכ"ה) שכשיצא מן העיר בשלום יאמר מודה אני לפניך יי' אלהי שהוצאתני מכרך זה בשלום וכשם שהוצאתני בשלום כך תוליכני בשלום ותצעידני בשלום ותסמיכני בשלום ותגיעני מכף חוב ואורב בדרך ע"כ ויש לתמוה למה לא הזכיר בה חתימה וגם למה לא כתב דמצלי לה משאחז בדרך עד פרסה:

ח הנכנס לבית המדרש יתפלל שלא תארע תקלה על ידו ויאמר יהי רצון מלפניך וכו' וביציאתו יודה ויאמר מודה אני לפניך וכו'. שם (כח:) וכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל תלמידי ר"י פירשו ואל יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם כלומר היה מתפלל שלא יכשלו החברים ותמשך מזה רעה שיהא שמח בכשלונם והיה נראה שהיה לו לומר מהם ולפי הנראה היה מתפלל שיהיה לו שמחה וגיל בהם שהתורה היא שמחה לעוסקים בה: ועל מה שאומר אני רץ והם רצים וכו'. כתב ה"ר יונה (יט: ד"ה גמ') וא"ת למה הוצרך לחזור זה והלא הוא בכלל מה שאמר תחלה אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר יש

פרישה

(מ) ויש לומר אותה אחר שהחזיק בדרך. גם הר"מ שהיה סומכה ליהי רצון היינו כשהיה מתפלל בדרך וזהו שכתב רבינו כשהיה יוצא מהר"ס לדרך בבוקר ומשמע לי מתוך דברי רבינו שגם מהר"ס סבירא ליה שאינה צריכה להיות פותחת בברוך מטעם שכתב רבינו לפני זה ומכל מקום כשהיה יוצא לדרך היה סומכה דהכי עדיף טפי וזהו דומה לברכת אלהי נשמה דלעיל דלף שכתב רבינו דאינה צריכה להתחיל בברוך כמו שכתב בסימן ו' (ז:) מכל מקום חזר לכתוב בסוף סימן מ"ז (נב.) בשם הרא"ש דהמשכים קודם עלות השחר יברך על נטילת ידים ואשר יצר ואלהי נשמה והיינו טעמא כיון דיכול לסמוך לברכה הכי עדיף טפי וכמ"ש לעיל הכא נמי דכוותיה וממילא כשלא יצא לדרך בבוקר היה אומר כן בלא סמיכת ברכה ומשמע נמי לכאורה דמאי טעמא סומכה לברכת גומל חסדים שהיא ברכה כוללת כל החסדים ומעין הלצת הדרך נמי היא אבל מלשון הכל בו והמיאו הב"י שכתב ז"ל שאלו אל הר"מ ז"ל למה תפילת הדרך מותמת בברוך ואינה פותחת בברוך והשיב שהוא סומך אותה לעולם לאחת מן הברכות הפותחת בברוך כגון לאחת מאותן ברכות דאשר נתן לשכוי בינה עכ"ל ומשמע מכאן דברכת גומל חסדים לאו דוקא וגם מדאמר לעולם היה סומך לכאורה נראה דהוא הדין אם היה יוצא באמצע היום היה סומכה לאחלת כגון ברכת אשר יצר דהטלת צרכיו לאחר שהחזיק בדרך או שאכל פרי ובירך אחריו וסמך תפילת הדרך לאותה ברכה דמאי שנא סמיכה לגותן לשכוי בינה או לברכה אחרונה דפרי או אשר יצר וכדומה לזה וק"ל: (ע) וישמחו בי חבירי. פירש רש"י הרי שמיס רעות שאגרוס להם עונש על ידי אבל שמעתי פירוש אחר וישמעו וכו' מילתא באמצעיתא הוא תגרוס שאומר דבר טוב והגון עד שישמעו בי חבירי על טוב שכלי יב): (י) אני עמל והם עמלים וכו' [אני רץ והם רצים וכו']. כתב ה"ר יונה (יט: ד"ה גמ') ואם תאמר למה הוצרך לחזור זה והלא הוא בכלל מה שאמר תחלה אני עמל

דרישה

(נ) ומה שכתב רבינו ואין לו לאמרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה. כן כתבו בה"ג והרא"ש וכתב הר"י ז"ל שיש מקשים על בה"ג דכתב דבדרך פחות מפרסה אין צריך להתפלל תפילה זו מדאמרינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה ותירץ דאפשר דההיא דירושלמי לא בקרוב

הגהות והערות

י) בדפוסים ראשונים (חוץ מדפו"ר ב"ח) ובכת"י וברא"ש ליתא וישמחו בי חבירי: יא) כ"ה בדפו"ד ב"י ודפו"ר ב"ח ובדפוסים שלפנינו אבל בדפוסים קדמונים וכת"י "מיושבי ביהמ"ד" "מיושבי קרנות" וכ"ה בגמרא לפנינו: יב) כ"ה בחדושי מהרש"ל לטור וכן העתיק הב"ח:

כיון דאיכא ר' עקיבא [שם לג, ס] דסבר דברכה בפני עצמה היא, יצאו לומר דהלכה כר' עקיבא, מה שאין כן בשאלה ליכא למאן דאמר ולא יצאו לומר כן. כן נראה לי, דלא כב"ח [שם]: ז **והאידנא.** והוא הדין שילכו למת הנמצא להתפלל בעשרה (ל"מ דברי ממודוס ברכות פ"ב אות נב). והיכי דנהוג נהוג: ח **חוזר ומתפלל.** אע"פ שהתפלל אותה מעומד, דבמהלך בלאו הכי צריך לחזור ולהתפלל כמו שכתוב סימן נ"ד סעיף ט': ט **לשלום.** ואל יאמר אדם לחבירו לך בשלום, אלא לך לשלום (גמרא ברכות סד, ס): י **בלשון רבים.** דוקא תפלה הקבוע לרבים, כמו שכתבתי סימן [יא] תקס"ה סוף סעיף א' [ב"ק ס]. אבל מלא ותני לחן יאמר בלשון יחיד (כן כתב בספר הקנה בעמי המלום, בוגמא הקדושה כב, ג על פי הסוד). ויעסוק בתורה בדרך, אבל לא יעיין בהלכה, דלמא אתי לאטרודי (גמרא תענית י, ג). ואפשר דמותר בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים שרי אפילו עיון. ואל יאכל יותר משני רעבון, משום חולי מעיים (שם). ויכנס בכל טוב ויצא בכל טוב, וכתבו התוספות ריש פסחים [נב, א ד"ה יכנס] [יב] דבעירו מותר בגילה אם אינו הולך יחידי, דליכא למיחש לא לחזיקין ולא לפחתים: **יא רוכב.** מיהו אם אפשר לו יעמיד הבהמה, דקיימא לן [קידושין לג, ב] רכוב כמהלך דמי (שלטי גבורים ברכות כ, ב אות ח): **יב לדרך בבקר.** פירוש, שאמר הברכות בדרך, דעכ"פ [יג] אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך, כמו שכתוב סעיף ז' (בשר שבע סימן מה): **יג הסמוכה לחברתה.** שאינה פותחת בברון. ואם הולך בתפלה בכל יום יקמיכה לברכה

מתפללין שמונה עשרה אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם ואם נותן להם שכר מתפללין הביננו [ד] ז [ח] ט והאידנא אין דרך להקפיד [ד] בכך ומסתמא אדעתא דהכי משכירין אותם שיתפללו שמונה עשרה:

ג [ט] ההולך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל צרכי עמך מרובים וכו' ואינו צריך לא לשלש ראשונות ולא לשלש אחרונות ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך [י] [ז] ואם יכול לעמוד עומד [יא] [ח] וכשיגיע ליישוב ותתקרר דעתו ח חוזר ומתפלל תפלת שמונה עשרה ברכות: הגה [ט] [ט] ואם לא חזר להתפלל הוי כאלו שכח להתפלל לגמרי ונתבאר לעיל סימן ק"ח:

ד [יא] היוצא לדרך [יב] יתפלל יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו [ה] לשלום וכו' וצריך לאמרה (ג) [יב] בלשון רבים. ד) [יג] ואם אפשר יעמוד מלילך כשיאמרנה [יא] ואם היה יא רוכב אין צריך [ז] לירד:

ה [יב] אין צריך לומר אותה (ה) אלא פעם אחת [ח] ביום אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום [יג] אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת:

ו [יד] הר"מ מרוטנבורק כשהיה יוצא יב לדרך [ט] בבקר היה אומרה אחר יהי רצון [ב] כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים [ג] ותהיה ברכה יג הסמוכה [ט] לחברתה:

שם [פ"ד סימן יג], ואם כן נ"ל דפסק התלמוד התם דלא כחד, דלרבן גמליאל צריך לעולם י"ח, ולר' יהושע לעולם הביננו, והתלמוד מכריע להלכה דבשעת הדחק יש לסמוך על ר' יהושע ושלא בשעת הדחק עבדינן כרבן גמליאל. ובפרק היה קורא מפלפל בגמרא כמאן מן התנאים אתיא ההיא ברייתא דיאמרו הביננו, דשם לא נחתינן כלל לחלק בין דחק או לא, אלא בדברי התנאים עצמן מפלפל שם כמאן אתיא, ועל זה פרכינן מי ר' יהושע מאי אריא פועלים, ולא סלקינן שם להאי סברא דיש חילוק בין דחק או לא, אבל בסמקנת התלמוד דנחתין לזה [ט] להכריע בין דחק או לא ותו אין חילוק אחר, הכי קיימא לן. וכן כתבו הפוסקים לחלק כן. וגמגא שמה שכתב הרמב"ם לחלק בין עושין בשכרן או לא וכבר חילק הוא עצמו בין דחק או לא, קשה עליו כיון שיש חילוק בין דחק או לא, או ליכא חילוק אחר, דהכי הכרעות התלמוד לחלק דוקא בין שעת הדחק, ועל זה כתב רבינו הטור ואפשר שהושב פועלים בשעת הדחק, דהיינו חילוק זה דעושין בשכרן הוה ליה בשעת הדחק, אבל בשכר שעותתן הוה ליה שלא בשעת הדחק, וגמגא שפיר כתב רבינו הטור דין זה בשם הרמב"ם דוקא (זה), כן נראה לי נכון בסייעתא דשמיא: **(ג) בלשון רבים.** שמתוך כך תפלתו נשמעת: **(ד) ואם אפשר יעמוד.** דאמר רב ששת [ברכות ג, ס] מהיות טוב אל תקרי רע. פירוש, כיון (שהחברותה) [שהחטרותה*] עומדים, לא נקרא רע להתפלל מהלך, אע"פ שמותר (רש"י שם ד"ה מהיות): **(ה) אלא פעם אחת ביום.** פירוש, בכל יום שהולך יאמר אותה:

שערי תשובה

קי (ו) **רבים.** עיין באר היטב. ובברכי יוסף [אות ג] שקיבל שילמוד בכל יום קצת מזמורי תהלים בכוונה והכנעה, וטוב לו. [שם אות ד] וישתדל שיעשו לו ליה, וכל המתלות אינו ניזוק. וכופין ללוויה, כמו שכתב הרמב"ם פרק י"ד מהלכות אבל [הלכה ג]. ועיין בחו"מ סימן תכ"ז [סמ"ע ס"ק יא; ס"ז סעיף ד]. [שם אות ה] והנפטר מחבירו לא יפטור אלא מתוך דבר הלכה [עירובין סד, א]: (ח) **ביום.** עיין באר היטב. ועיין ברכי יוסף [אות ט] בשם תשובת הרדב"ז כת"י [ח"ד סימן ב' אלפים קעו] אם לן במקום ישוב שחייב להתפלל תפלת י"ח, כשיוצא צריך לומר תפלת הדרך כאילו יוצא בתחלה, ואם לן שלא במקום ישוב או שהיו הולכים ביום ובלילה פעם ראשונה יברך ויחתום, ובשאר ימים יברך ולא יחתום, עכ"ל. והברכי יוסף [שם] כתב על זה דהוא הדין מפרש לים יאמר תפלת הים בפעם ראשונה בחתימה, ובשאר ימים יברכו בלא חתימה, ע"ש: (ט) **בבקר.** עיין באר היטב. ועיין לקמן [בבאר היטב] (סימן) [ס"ק] י"א, ועיין בעטדת זקנים [ס"ק ד]. ובברכי יוסף [אות י] כתב שבספר שער יוסף על הוריות [דף כה, דף ב] הראה פנים דשפיר מצי לברך כל שיצא מפתח ביתו ללכת לדרך, אף שעודינו בעיר, ע"ש. ובשבות יעקב חלק ב' סימן מ"ו הביא דברי גיסו האליה רבה [אליהו זוטא ס"ק ה], והכריע שבתחלת יציאתו מביתו אין לברך עד שמהלך בדרך, אבל כשכבר הוא במלון מתפלל קודם שיוצא לדרך. ועיין באליה רבה [ס"ק יד] דעכ"פ בדיעבד יוצא כשאומר בביתו והחזיק לילך לדרך, אף ביום ראשון, ע"ש. ועיין בתפארת שמואל בהגהות הרא"ש [ברכות פ"ד סימן יח אות כ] שכתב בשכח לאומרה אפילו הגיע קרוב למלון אפילו תוך פרסה אומרה, ודלא כהטור. וקשה להקל ולברך נגר הטור. ואמנם גם התפארת שמואל מודה באם הוא דרך חזרתו לביתו והגיע סמוך לביתו תוך פרסה שלא יבדך:

באר היטב

[ט"ז ס"ק ס]: (ד) **בכך.** והוא הדין שילכו לבית הכנסת להתפלל ביו"ד, ל"ם. והיכי דנהוג נהוג, מ"ל [ס"ק ז]: (ה) **לשלום.** ואל יאמר אדם לחבירו לך בשלום, אלא לך לשלום, גמרא, [מ"ל ס"ק ט]: (ו) **רבים.** דוקא תפלה הקבוע לרבים כמו שכתוב סימן תקס"ה סוף סעיף א'. אבל מלא ותני לחן יאמר בלשון יחיד, ספר הקנה על פי הסוד. ויעסוק בתורה בדרך, אבל לא יעיין בהלכה, דילמא אתי לאטרודי, גמרא דתענית. וכתב מ"ל [ס"ק י] ואפשר דבעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים שרי אפילו עיון. ואל יאכל יותר משני רעבון, משום חולי מעיים, שם. ויכנס בכל טוב ויצא בכל טוב, עיין תוספות שם, [מ"ל שם]: (ז) **לירד.** מיהו אם אפשר לו יעמיד הבהמה, דקיימא לן רוכב כמהלך דמי, שלטי גבורים, [מ"ל ס"ק יא]: (ח) **ביום.** פירוש, בכל יום ויום שהולך יאמר אותה, ב"ח [ד"ה ומ"ש ומ"ל] וט"ז [ס"ק ה] וכנסת הגדולה [שיירי הגנ"י אות ז]. דלא כטועים שאין אומרים אלא ביום ראשון שיוצאים לדרך, אלא כל זמן שהוא בדרך מתחיל לומר בכל יום שהולך: (ט) **בבקר כו'.** יש שהבינו דהאי בבוקר נמשך למעה, כלומר כשהיה יוצא לדרך אפילו אחר התפלה, היה אומר בבוקר, כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים, וכן הוא דעת הט"ז [ס"ק ז]. ולא היא, אלא דמלא בבוקר נמשך למעלה, כשהיה יוצא בבוקר קודם התפלה ואמר הברכות בדרך וכו', דהא אסור לאומרה עד שהמחזיק בדרך כמו שכתוב סעיף ז', אחר שבא דף ק"ט, מ"ל [ס"ק יב] ומולת תמיד [ס"ק יג] ושיירי כנסת הגדולה [הגה"ט אות כ]. ולדברי ט"ז מה שאמר בסעיף (ד') [ז] אחר שהמחזיק בדרך, פירושו שיהיה מוחזק בדאי ליל, ע"ש. ודוחק הוא. ובסתפקתי אם יוצא כשיעבר אם אחר בביתו. ותפלת היוצא מן הכרך המוכר בסימן ר"ל, לבולי עלמא אומר אותה בביתו, ע"ש, [ט"ז שם]: (י) **לחברתה.** שאינה פותחת בברון. ואם הולך בתפלה היום יקמיכה לברכה אחרת, כגון שיאכל או ישתה דבר וברך ברכה אחרונה, או יטיל מים ויאמר אשר יצר ויסמיך לה זאת, שלא, נמצא בי אגודה, [מ"ל ס"ק יג]. טהגיס ליטול רשות מהגדולים ומתברכים כשהולכים לדרך, ויש סמך ממה שאמרו חז"ל בברכות גמלכן בנהדרין, פירש רש"י נטלו רשות כדי שיתפללו עליהם, עטרת זקנים [ס"ק ל]:

ציונים לרמ"א

קי ס) [דרכי משה אות ב ד"ה ואומרה ד] כן משמע מב"י [ד"ה ומ"ש ומיהו צריך]:

הגהות והערות

ו) עיין סימן קל"ח סעיף כ': (גליון מ"א)
ז) וכן גירסת הגר"א בגמרא שם:
ח) **בצידה** לדרך ומליה רבה כתוב מפתח העיר:
ט) **ראה** ג"כ בתוספות בבא קמא ס, ב ד"ה לעולם:
י) רש"י כתב "לא אקרא רע", ומקור חיים הגיה "אל תקרי":
יא) דין זה הביא שם בשם הרי"ל:
יב) בב"י ד"ה והרי"מ, וכן בכל ט סימן פז, בתרומות חיים הלכות תפילה סימן סב, ובמגן"ן סימן רמג אותה, שהסמיכה לברכת אשר נתן לעכוי פינה. אך בעור כתוב שהסמיכה לברכת הגומל חסדים טובים:

משבצות זהב

פרק ב׳ מהלכות תפלה הלכה ב׳ פוסק כר׳ עקיבא [ברכות כח, ב] אם כן לוקי ברייתות הכין: **(ג) בלשון רבים.** עיין ט״ז. ודיעבד יצא בלשון יחיד, ועיין אליה רבה אות ט׳ בשם עולת תמיד [ס״ק ז]. ומיהו לכתחלה ״צריך״ לאומרה בלשון רבים, כפסק המחבר: **(ד) ואם.** עיין ט״ז. ברכות למ״ד א׳, ועיין (כ״מ) [ר״מ] פרק ד׳ מהלכות תפלה הלכה י״ט ובכסף משנה שם, ועיין אליה רבה אות זי״ן. ועיין פרי חדש סעיף ד׳ פירש דברי הר״מ ז״ל דרב ששת בתפלה קצרה מיירי, ובהולך במקום סכנה, דלא כמו שכתב בב״י [ד״ה והרמב״ם]: **(ה) אלא.** עיין ט״ז. בכל בוקר יאמר אותה, וכן כתב הב״ח ז״ל [ד״ה ומ״ש וא״צ]. אבל הפרי חדש [אות ה] כתב רק פעם א׳. ואנו אין לנו אלא פסק המחבר, ובשם ברוך אתה י׳ שומע תפלה. ובלא שם יכול לומר כמה פעמים:

אשל אברהם

[פות ד]. ועיין מה שכתבתי בט״ז [פות] ס׳, ועיין סימן רל״ד [ט״ז ס״ק ס] בטוסק הכרכה בטולמי שבת, ומ״ה שם [מטבעות זהב] יטמר מזה: ז **והאידנא.** עיין מ״ס. דמליא בטבהגא, ועיין לטח [סעיף ב]. ומכל מקום אין יוכלין לפני המיטה. ומיהו שיאות כפים בטדיעות אלו רק ביום טוב: ח **חוזר.** עיין מ״ס. להמתבר שם, עיין מ״ס שם פות י״ס, ועיין ברכות (ל״ס) [ל] [ע״ס]: **ט לשלום.** עיין מ״ס. ברכות ס״ד (ב׳) [ס׳] בטמת יאמר בשלוס, ולמי יאמר לשלוס: **י בלשון רבים.** עיין מ״ס. [סימן] תקס״ה בטמ״ס פות ס׳, וכאן אי אפשר שלא יהא ס׳ בקוף העולם ג״כ יוצא לדרך. ומה שכתב בכי טוב, היינו בשחרית בגן המטה וגם בערבית תחלת שקיעה, עיין ריש פסחים: **יא רוכב.** עיין מ״ס. כאן משמע בהר״ר יונה [ברכות ב, ג ד״ה ומתפלא] דירידה מבהמה מטריך. ועיין מ״ס סימן ל״ד [ס״ק] ו׳, ומה שכתבתי שם. ושם כתבתי שם. [פות] ד׳ דמיושב גרע ממהלך, (דלעבדה מהלך כשר ויושב פסול, כדמוכח בזבחים י״ט ס׳ מה לא משמע כן: **יג הסמוכה.** עיין מ״ס. וסמוכה לטולה נפשות רבות וכדומה. ואי לאו הכי ג״כ יש לאומרה, דשומע תפלה ברכה כולה, ״וסמוכה״ בטקומה, כמו שכתב הלבוש [סעיף ו], עיין כ״ל [ד״ה והר״מ]:

הגהות רעק״א

ב) (שו״ע פ״ד) **יתפלל יהי רצון מלפניך.** והא דלימו פותח בברוך, כיון דברכת שומע תפלה בטקומה בתפלה היא סמוכה, כמו יוצר יום ברכות [ס, ס ד״ה אלא]:

ג) (שם ס״ב) **כדי להסמיכה.** עיין בטור סימן ו׳ ובב״ח שם [ד״ה אמנם]:

ומיהו דרב חסדא טפי ערוך, כמו שכתוב שם ורב ששת גופא אמר מהיות טוב כו׳: [ז] **והאידנא כו׳.** דכל דמשכיר אדעתא דמנהגא משכיר, כמו שכתוב בריש פרק הפרעלים [בבא מציעא פג, א]: [ז] **[סעיף ג] ואם יכול כו׳.** דמב״ם [תפילה ה, יט] שמפרש מה שכתוב שם [ברכות ל, א] והיכי מצלי אתפלה קצרה, וזהו שכתוב [שם] והלכתא כו׳, וכתב הרי״ף [שם כ, ב] דהלכתא כרב ששת, רש״י שם ד״ה וכי מטי כו׳: [י] **[סעיף ד] ואם אפשר כו׳.** כנזכר לעיל [ס״ק ז], וכפירוש רש״י ותוספות [שם ד״ה והיכין] דאתפלת הדרך קאי: [יא] **ואם היה כו׳.** כמו שכתוב שם [ברכות ל, א] לענין תפלה: [יב] **[סעיף ה] אין צריך ליפר כו׳.** כמו בברכת התורה ושאר הברכות: [יג] **אבל כו׳.** כיון שנמלך, והוא הדין לכל הברכות, וכמו שכתבתי לעיל סימן ח׳ [ס״ק כג], ע״ש: [יד] **[סעיף ו] הר״ם כו׳.** שלכן אינה מתחלת בברוך, שם [בטור] וכל כו שם [סימן פז]. וסביבה ליה כמו שכתב הרא״ש [שו״ת כלל ד סימן א] והגאונים דברכת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך, שסמוכה לאשר יצר. אבל ר״י [בתוספות פסחים קו, ב ד״ה כל] פירש דשם הודאה ובאן תפלה, ועיין טור:

ביאור הגר״א

[ז] [סעיף ב] **והאידנא כו׳.** דכל דמשכיר אדעתא דמנהגא משכיר, כמו שכתוב בריש פרק הפרעלים [בבא מציעא פג, א]: [ז] **[סעיף ג] ואם יכול כו׳.** דמב״ם [תפילה ה, יט] שמפרש מה שכתוב שם [ברכות ל, א] והיכי מצלי אתפלה קצרה, וזהו שכתוב [שם] והלכתא כו׳, וכתב הרי״ף [שם כ, ב] דהלכתא כרב ששת, [ט] **[הגה] ואם לא כו׳.** מהגי״ל [ס״ק ח]. ועיין כו׳. כמו שכתוב שם [ברכות ל, א] לענין תפלה: [יב] **[סעיף ה] אין צריך ליפר כו׳.** כמו בברכת התורה ושאר הברכות: [יג] **אבל כו׳.** כיון שנמלך, והוא הדין לכל הברכות, וכמו שכתבתי לעיל סימן ח׳ [ס״ק כג], ע״ש: [יד] **[סעיף ו] הר״ם כו׳.** שלכן אינה מתחלת בברוך, שם [בטור] וכל כו שם [סימן פז]. וסביבה ליה כמו שכתב הרא״ש [שו״ת כלל ד סימן א] והגאונים דברכת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך, שסמוכה לאשר יצר. אבל ר״י [בתוספות פסחים קו, ב ד״ה כל] פירש דשם הודאה ובאן תפלה, ועיין טור:

מחצית השקל

שבת ויום טוב לא יאמר הביננו, ועל כרחך צריך לומר כתירוץ הר״ר יונה שלא יהיה נראה שהוא ברכה בפני עצמה, א״כ הוה להו לומר טעם זה גם גבי שאלה ויהיה טעם א׳ לשניהם להבדלה ושאלה. ואם נאמר דכוונת מ״א להקשות על דברי הש״ס, צריך לומר דקשיא ליה על רב נחמן אמר שמואל דאמר בל השנה כו׳ חוץ ממוצאי שבת ויום טוב משום הבדלה, ומדלא הוציא ימות הגשמים מן הכלל על כרחך סבירא ליה דגם בימות הגשמים מתפלל הביננו וכולל השאלה ולא חייש לאטרודי, מכל מקום הלא אי אפשר לכלול השאלה שלא יהיה נראה שהיא ברכה בפני עצמה כמו דחייש שמואל בן בהבדלה כמו שכתב הר״ר יונה. ולפי זה צריך לומר דשמואל לא חייש לטרדא, וחייש שלא יהיה נראה ברכה בפני עצמה, לכן במוצאי שבת ויום טוב אינו מתפלל הביננו וביומות הגשמים מתפלל הביננו. ורב ביבי בר אביי סבירא ליה להיפך, דלא חיישינן שיהיה נראה ברכה בפני עצמה, אבל חיישינן לאטרודי, ולכן הדין להיפך דבימות הגשמים לא יתפלל הביננו, ובמוצאי שבת ויום טוב מתפלל הביננו. ואנו תופסים כשני האחרונות כשמואל ורב ביבי ופוסקים דלא יתפלל הביננו בין במוצאי שבת ויום טוב ובין בימות הגשמים, כן נראה לפרש דברי מ״א. אבל הב״ח בתב וז״ל, אחר שכתב שיטתו בפירוש דברי הר״ר יונה הנ״ל, כתב וז״ל, ובהכי ניחא דדחק תלמודא גבי שאלה וקא משני הא דאין כוללים אותה בהביננו משום דאתי למטרד, ולא קאמר האי טעמא דהיה נראה שהיא ברכה בפני עצמה, עכ״ל. לדידיה קשיא מה שהקשיתי לעיל, וצריך לי עיון: כיון **דאיכא ר׳ עקיבא דסבר [הכין].** בדף ל״ג: [פ״ק ח] **חוזר כו׳. אע״פ** כו׳ מעומד. ר״ל, דבתפלה קצרה אמר בשו״ע דמתפלל אפילו מהלך, אלא דאי יכול לעמוד עדיף. ועל ברחך אחי לאשמעינן דאפילו עמד צריך להתפלל שנית, דאי במהלך הא כתב הרב ב״י לעיל סימן צ״ד דאפילו התפלל י״ח כשמהלך צריך להתפלל שנית. וכל זה כתב מ״א לפרש דברי הרב ב״י. אבל מ״א גופיה כתב לעיל סימן צ״ד [ס״ק יא] דאין מנהג העולם להתפלל שנית כשהתפלל מהלך: **(פ״ק ט) לשלום. ואל יאמר כו׳.** כן הוא סוף ברכות דדחד אמר לאבישלום [שמואל ב טו, ט] לך בשלום ונתלה, ויתדו

לבושי שרד

(ג) ט״ז סק״ב **להבריע בין דחק.** פירוש, משום דהמירא דפועלים אינו בכלל שעת הדחק בכלל, אלא שהמירו להם משום פקידא דבעל הבית, וממילא כיון שהכלינו[ו] בס״ם שאין להמפלל המינו אלא בדחק, אין היתר לפועלים. ואם״ג דרבן גמליאל גופו מודה בפועלים וא״כ אלו דשלא בשעת הדחק קיימא לן כרבן גמליאל מכל מקום שרי לפועלים, הא לוחא, דכיון דלימן עלה אמי משמע דקבירא ליה לאמי דלאין לסמוך בכלל אקולא דהבינו, ואפילו במקום דמודה רבן גמליאל, ולא (השאיר) [המיר] אלא בדחק ממילא בפועלים לא, והכי סבירא להו לרי״ף והרא״ש. ומשום הכי הרמב״ם דפסק היתרא בפועלים, כתב עליו העור דבעבירא ליה דהיתרא בפועלים הוא ג״כ בכלל שעת הדחק, זהו כוונת הגר״ז. וכזכם נתקשה הרב פרי מגדים ז״ל: (ד) **מג״א סק״י (תקס״ד) [תקס״ה].** דלמ״ג שהוא יתיר, מכל מקום אי אפשר שלא יהיה ס׳ בקוף העולם הולך ג״כ לדרך, וכמו שכתב המג״א שם בסימן תקס״ה:

אוצר מפרשים

קי א (שו״ע סעיף ד) **שתוליכנו.** ותחזירני לביתי בשלום, כן הוא בר״א״ש [ברכות פ״ד סימן יח] ובחירושי רשב״א [שם כט, ב ד״ה כל היוצא] ורבינו יהודה [נתיב יג ח״ב] ואבודרהם [ענבר שמח] [ז]. וכתב בספר צידה לדרך [מאמר א ח״א פרק ב] יש נוהגים לומר אחר תפלת הדרך יושב בסתר עליון, שיר למעלות אשא וגו׳. וכן בעלי מעשים אומרים בצאתם מביתם [ח] ביח יעקב (נלכו) [לכו ונלכה] וגו׳. ועיין בספר אליה רבה [ס״ק ח] מה שמביא בשם של״ה [מסכת חולין סוף פרק גר מצוה]:

(אשל אברהם, א)

ב (מג״א סק״ב) **[אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך].** ג״ב, באליה רבה [ס״ק יד] כתב כשהוא במלון יכול לאומרה בבקר עם ברכת השחר במלון: **(חתם סופר)**

קי א) **[היוצא לדרך].** ומה שנוהגים ליטול רשות מהגדולים כשהולכים בדרכים ומחברכים מהגדוליס, יש סמך [מ]מה שאמרו רז״ל בפרק קמא דברכות [נ, ב] נמלכין בסנהדרין, פירש רש״י נטלו רשות, כדי שיתפללו עליהם (ארוני מורי זקני בשם פפקי מהרר״ש בן מהרר״ל מלובלין הלמת תפילה פות ב): ב) **ואם אפשר יעמוד.** ודווקא בדאפשר ליה כגון (שחברותה) [שחבורה] ממתינה עליו, אבל מן הדין סגי במהלך (ב״י ד״ה ומ״ש ומשמע, כפס הרא״ש שם פ״ד סימן יח והרי״ף שם כ, ב וכן כתב הר״ר יונה שם ל״ה ד״ה והרשב״א שם ל, ח ד״ה סיפ): ג) **ואם היה רוכב אין צריך לירד.** דלא ערפא מתפילת י״ח עצמה (הרבינו יונה בפרק תפלת השחר שם ד״ה ומתפלל). ויש אומרים שצריך לירד, מאחר שתפלה קצרה הוא ואינה צריכה כוונה כל כך, וליכא למיחש שמא יטרד (באחר) [באיחור*] דרכו (הר״ר יונה שם):

דפועלים בעושין בסעודתן כי היכי דלא ניפליגו ברייתות אהדדי במאי דלית לן הכרח בהכי. עוד יראה לומר ולייישב לשון הטור שהעתיק דברי הרמב"ם [תפלה ה, ח] וכמו שכתב המחבר, וכתב עליו שאפשר שחושב פועלים בשעת הדחק ע"כ, דמשמע שהמציא הרמב"ם דין זה מדעתו, וזה תלמוד ערוך הוא דסבירא ליה להרמב"ם לפסוק כההיא ברייתא דקתני מעין י"ח, ואע"ג דבאידך ברייתא קתני ומתפללין סתם, לא מכרעא כולי האי דפליגן וילמד סתום מן המפורש, ולכן נראה לי דסבירא ליה להטור ז"ל דאע"ג דבהני ברייתות קתני שפועלים העושין בשכרן מתפללים מעין י"ח לא קיי"ל הכי (מוכח) [מכוח] ההיא דאביי לייט אמאן דמצלי הבינינו [ברכות כט, א] אם לא בשעת הדחק, והאמורא יש כח לו לפסוק הפך הברייתא, וכיון דכן, לדידן דקיי"ל כאביי דדוקא בשעת הדחק יתפלל הבינינו, בפועלים דליכא שעת הדחק יראה ודאי שצריכין להתפלל י"ח, ולכן כתב הטור שאין ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל אם לא שחושב פועלים בשעת הדחק כנ"ל. ולענין הלכה השתא לא נפקא לן ולא מידי, וכמו שכתב המחבר דהאידנא אין דרך להקפיד בכך וחייבין לירד לפני התיבה ולישא את כפיהם דאדעתא דהכי משכירין אותם:

ג עיין במה שאכתוב בסמוך בס"ד:

ד כתוב בב"י [ר"ה והרמב"ם] וז"ל, והרמב"ם לא הזכיר תפילת הדרך אלא שכתב פרק י' מהלכות ברכות [הלכה כה] שהיוצא מן העיר לשלום יאמר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כך תוליכני לשלום ותצעידני לשלום ותסמיכני לשלום ותצילני מכף אויב ואורב בדרך ע"כ. ויש לתמוה למה לא הזכיר בה חתימה, וגם למה לא כתב דמצלי לה משאחז בדרך עד פרסה, עכ"ל הב"י ז"ל. ולי נראה דדעת הרמב"ם הוא דההיא תפילת הדרך דמייתינן בפרק תפילת השחר [ברכות כט, ב] דמסיים בה בא"י שומע תפלה הוא במקום סכנה דכולא סוגייא דהתם בהכי אזלא, ואפשר דהוא תפילה קצרה המוזכרת במשנה [שם כח, ב] לדעת ר' (ירמיה) [יעקב] בשם רב חסדא, ואנן לא קיי"ל הכי אלא כאחרים [שם כט, ב] דאמרי שהיא צרכי עמך ישראל מרובין, ואהא קאי הא דשאלינן [שם ל, א] אימת מצלי, ופלוגתא דרב חסדא ורב ששת אי מעומד אי מהלך, ולכן הרב ז"ל בפרק ד' מהלכות תפילה [הלכה יט] כשהביא דין תפלה קצרה כתב שאם יכול לעמוד עומד, והביאו המחבר בדין דלעיל [סעיף ג] וכן כתב שם בכסף משנה ז"ל [ד"ה ומתפלל] שדין זה הוציאו מההיא דרב ששת דקאמר אוקמן לדידי ואצלי מהיות טוב וכו', ודלא כשאר מפרשים שפירשו דתפילת הדרך המוזכר בפרק תפילת השחר [שם כט, ב] לחוד ותפילה קצרה האמור שם לחוד, וכפי זה כי אמרינן אימת מצלי קאי לתפילת הדרך, ולדעת הרמב"ם הכל אחד, והזקיקו להרב ז"ל לפרש כן דאי כפירוש המפרשים דתפילת הדרך היינו שלא במקום סכנה, דין זה עיקרו ושורשו בהרואה [שם ס, א] דגרסינן התם בברייתא בקש לצאת אומר יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלקי אבותינו שתוציאני מכרך זה לשלום, יצא אומר מודה אני לפניך וכו' ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך ולא הוזכר שם חתימה כלל, וליכא חתימה אלא היכא שהוא במקום מסוכן ולא מצי להתפלל תפילת י"ח אז תיקנו הך תפילה קצרה שהיא צרכי עמך מרובים וכו', ורין פרק הרואה כתבו הרב ז"ל פרק י' מהלכות ברכות [שם], ומה שלא הזכיר הרב ז"ל דין פרסה בפרק ד' מהלכות תפילה, יש לדחוק ולומר דסבירא ליה כמו שכתב הרא"ש ז"ל [שם פרק ד סימן יח] שגרסת (פירוש הג') [בה"ג הלכות ברכות פרק ד] [א] עיקר שאם יש לו ללכת פחות מפרסה בקרוב לעיר לא הוי מקום סכנה ואינו צריך לברך, ולזה כבר כתב הרב ז"ל [שם] היה מהלך במקום סכנה וכו' ומתפלל אותה בדרך כשהוא מהלך כנ"ל. ולענין הלכה נראה לי עיקר כדברי הרמב"ם דספק ברכות להקל, ודלא כהמחבר לקמן סימן ר"ל סעיף א' דליתא:

ה אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום. כלומר ומתעכב שם זמן מועט כדי לנוח ואח"כ חוזר והולך לדרכו, כיון שכשנח בעיר דעתו היה לחזור ולילך אינו צריך לחזור ולברך, אבל אם דעתו ללון ונמלך אז צריך לחזור ולהתפלל, וכההיא דאמרינן לקמן גבי נכנס לחנותו של בשם סימן רי"ז סעיף א', והם כפי מה שכתב הכל בו [סימן פז] בשם הר"מ [מרוטנבורג] [ב] אבל דעתי אינו כן אלא שלא יתפלל תפילה זו אלא בתחילת יציאתו ואעפ"י שמתעכב הרבה ימים בדרך כיון שבירכה פעם אחת נפטר בזה, והנה לפידוש רש"י ז"ל [ברכות ל, א ד"ה עד כמה עד פרסה] בההיא דעד כמה עד פרסה שכתב דעד פרסה הויא זמנה אבל לא לאחר שהלך פרסה, משמע דכיון שהלך פרסה מיפטר מכל וכל, ולפי מה שהעליתי בסעיף הקודם שתפילת הדרך אין לה חתימה ליכא קפידא אם יתפלל אותה בכל יום אעפ"י שאינו חייב, וכן מוכח לשון המשנה והברייתא דפרק הרואה [שם נד, א; ס, א]:

ו כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומרה וכו'. כלומר שכשהיה מהלך בדרך ומברך ברכות השחר היה אומר אחר יהי רצון, וכדאמרינן לקמן [סעיף ז] שצריך לאומרה אחר שהחזיק בדרך וזה פשוט:

סימן קיא

א צריך לסמוך גאולה לתפילה. בפרק כיצד מברכין [ברכות מב, א] תכף לגאולה תפילה, ובפדק קמא דברכות [ט, ב] כל הסומך גאולה לתפילה אינו ניזוק כל אותו היום, ובירושלמי פרק קמא דברכות [הלכה א] תכף לגאולה תפילה שנאמר [תהילים יט, טו] יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי היינו גאולה, וסמיך ליה [שם כ, ב] יענך ה' ביום צרה היינו תפילה, והעיקר כדברי המחבר ז"ל שבין בחול בין בשבת צריך לסמוך גאולה לתפילה, ובירושלמי פרק קמא דתעניות [הלכה א] אהא דתנן [שם הלכה ב] העובר לפני התיבה ביו"ט האחרון של חג האחרון מזכיר, פרכינן ויזכיר בשחרית, ומשנינן אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר ש"ץ, פירוש שיאמר קודם תפילת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם, והאי אי אפשר בבקר לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפילה, כן פירש הרא"ש ז"ל פרק קמא דתעניות [סימן ב], ומתוך פירושו אנו למדין שאפילו ביו"ט צריך לסמוך גאולה לתפילה אלא שאינו מחוור וכמו שאכתוב בסימן קי"ד [אות ב] בס"ד. כתבו התוספות ז"ל בסוטה פרק ואלו נאמרים [לט, א ד"ה כל] הביאו הב"י סימן קכ"ח [קיא, ב ד"ה ויטול] ומוד"ם בהג"ה סימן קס"ו דשיעור תכף משמע דהוי פחות מעשרים ושתים אמה:

ג קורא קריאת שמע ואח"כ יתפלל. מה שאין כן בתפילת ערבית, כדלקמן סימן רל"ו סעיף ג':

סימן קיב

ב אין לומר פיוטים וכו'. והאידנא בעוונותינו הרבים מאבדים הזמן בפיוטים ומסיבת אריכותם מפסיקין ומדברין כל אחד ואחד עד מקום שידו יד כהה ועגייה מגעת, ולמה אנו מתחסדים על רז"ל בעלי התלמוד ולא נקח מוסר השכל מהם דאמרינן בברכות [כא, א] דגברא בר חיובא הוא להתפלל י"ח שלימות אלא דרבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת, ובמסכת מגילה [כג, א] אמרינן נמי ובשבת ממהרין לבא וממהרין לצאת, והם רבים עתה עמי הארץ שאינם חוששים לדברי רז"ל ומטריחים עצמם ואחרים עמם, ולפי דעתם זאת מאחר שרבנן לא אטרחוהו משום כבוד שבת והם אומרים אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו ואינם חוששין לכבוד שבת ראוי היה להם שיתפללו י"ח שלימות, ומעיד אני עלי שמים וארץ על מקצת עיירות שעברתי שכמה וכמה מתעכבים מלקרות קריאת שמע עד אחר רביע היום ותפילת השחר עד אחר שליש היום, הנה התחילו לקלקל בקריאת שמע דהוי דאורייתא ושוב אין לה תשלומין ומרעה אל רעה יצאו שגם ביטלו תפילה דרבנן, וכפי מה שהעלינו למעלה בסימן פ"ט [אות א] כיון

קי א] עיין בפירוש הרע"ד הילדסהיימר שעל הבה"ג מהדורת מכון ירושלים עמ' נא הערה 6.
ב] עיין בתשב"ץ סימן רמב שכתב דין זה באותו לשון שהביא הכל בו בשם הר"מ.

הלכות תפלה סימן קי

קי היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך ובהט"ד . ובו ח' סעיפים:

א (א) אבשעת (ב) הדחק כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא טרוד (ב) ויראה (ג) שיפסיקוהו * או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה גמתפלל אחר ג' ראשונות (ג) הבינגו ואומר אחריה לאחרודי . במרא דמעיגיה . וכתב המ"ל ולפסר דביוסב בעגלה ומים מחר מגיע הסוסים שרי אפי' עיון . ואל יאכל יוחר משני רעבון משום מולי מעיים שם . ויכנס בכי טוב ויצא בכי טוב . עי' הוס' שם: (ז) ליכד . מיהו לם אפשר לו עמיד הבמה דקי"ל רוכב כמהלך דמי . ש"ג : (ה) ביוס . פי' בכל יום ויום שהולך יאמר אוהבה ב"ח וט"ר וכנה"ג דלא כמוטים שאין אומרים אלא ביוס לאמון שיוצאים לדרך אלא כל זמן שהוא בדרך מהויב לומר בכל יום שהולך: (פ) בבוקר וכו' . יש שהביגו דהאי בבוקר ממש למשה בלומר כשהיה יוצא לדרך אפי' אחר התפלה היה לומר בבוקר כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים וכ"ה דעת הפ"ר . ולא היא אלא דאלא בבוקר ממש לאעלה כשהיה יוצא בבוקר קודם התפלה ואחר הברכות בדרך וכו' דהא אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך כמש"ש ס"ר . באר שבע דף ק"מ מ"א וע"ש ובכנה"ג . ולדברי פ"ר מה שאמר בס"ד אחר שהחזיק בדרך פירושו שיהיה מוחזק בודאי ליצר ע"ש . ודוקא הוא . ומסתפקתי אם יוצא בדיעבד אם אמר בביתו . ותפלה היוצא מן הכרך המחזר בסימן ר"ל לא"ע אומר אותה בביתו ע"ש : (י) לחברתה . שליחה פותחת בכרוך . ואם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה או ישיל מים ויאמר

באר היטב

בשלום אלא לך לשלום גמרא : (ו) רבים . דוקא תפלה הקבועה לרבים כמ"ש סימן מקס"ה סס"ח . אבל אלא והתנני לחן יאמר בלשון יחיד ס' הקנה ע"פ הסוד . ויעסוק בהורה בדרך אבל לא יעיין בהלכה דלמא אתי לאחרודי . במרא דמעיגיה . וכתב המ"ל ולפסר דביוסב בעגלה ומים אחר מגיע הסוסים שרי אפי' עיון . ואל יאכל יוחר משני רעבון משום מולי מעיים שם . ויכנס בכי טוב ויצא בכי טוב . עי' הוס' שם: (ז) ליכד . מיהו לם אפשר לו עמיד הבמה דקי"ל רוכב כמהלך דמי . ש"ג : (ה) ביוס . פי' בכל יום ויום שהולך יאמר אוהבה ב"ח וט"ר וכנה"ג דלא כמוטים שאין אומרים אלא ביוס לאמון שיוצאים לדרך אלא כל זמן שהוא בדרך מהויב לומר בכל יום שהולך: (פ) בבוקר וכו' . יש שהביגו דהאי בבוקר ממש למשה בלומר כשהיה יוצא לדרך אפי' אחר התפלה היה לומר בבוקר כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים וכ"ה דעת הפ"ר . ולא היא אלא דאלא בבוקר ממש לאעלה כשהיה יוצא בבוקר קודם התפלה ואחר הברכות בדרך וכו' דהא אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך כמש"ש ס"ר . באר שבע דף ק"מ מ"א וע"ש ובכנה"ג . ולדברי פ"ר מה שאמר בס"ד אחר שהחזיק בדרך פירושו שיהיה מוחזק בודאי ליצר ע"ש . ודוקא הוא . ומסתפקתי אם יוצא בדיעבד אם אמר בביתו . ותפלה היוצא מן הכרך המחזר בסימן ר"ל לא"ע אומר אותה בביתו ע"ש : (י) לחברתה . שליחה פותחת בכרוך . ואם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה או ישיל מים ויאמר

משנה ברורה

(יט) לאומרה וכו' . פי' לא המוסח של תפלת הדרך שמחוך כך תפילתו נמשכת יותר . ובשם ספר הקנה (טו) כתבו דמילת ותנני לחן יאמר בלשון יחיד : (כ) בלשון רבים . ודוקא (פז) בתפילה הקבועה לרבים אבל כשאדם רוצה לבקש איזה בקשה בעד עצמו אין צריך להתפלל בלשון רבים . ויעסוק בהורה בדרך וכבר אמרו שמהלך בדרך ומתפה לבו לבטלה מחתייב בנפשו אבל לא יעיין בהלכה דילמא אתי לאיפרודי . [הבטיח דף יו"ד] וכתב המ"ל ולפסר דביוסב בעגלה ומים אחר מגיע הסוסים שרי אפילו עיון . עוד משמע בגמרא דהמהלך בדרך צריך להרעיב עצמו מעט כי הסביעה קשה אז לתעיים (יז) מפני טורח הדרך . (יח) ויזהר כל אדם שיהיה לו פת אפילו הולך בתקום קרוב ובמקום דסביה פת כי כמה פעמים שיקרה מקרות ר"ל בדרך ומכון לכל י"ש בעת יגיאתו לדרך שיקח עמו הבעלת ומפילין אלו אפילו הוא נוסע לתקום קרוב ודעתו לחזור היום פן יקרה איזה מקרה ויתבטל ממצוה ובעו"ה יש עובדי דרכים שאין לוקחין עמן אפילו אפילו הולך ומוכרן עצמן שבדרך ישאלו מאחרים ועוסק גדול כי הרבה פעמים תלוי שעי"ר עובדים זמן ק"ש ותפלה בשמתמיעים עד שיזדמן להם . ועוד שלוקחין אפילו מתה שבת בידם ואין מקפידים אם הקשר של רשם הוא לפי מידתו אז לא : (כא) ואם אפשר . בגון (יב) שהחברותא ממתנת : (כב) יעמוד מלילך . אך (כ) אם שיכוב עמידתו ופרידתו מוחר לוחר במהלך אז במיושב : (כג) מ"ש לירד . (כא) שיריבתו ועליהם טורדתו אלא (כב) יעמיד שבהתה מלילך אם אפשר לו שאם יכוב הרי הוא כמהלך (כג) וה"ה ליושב בעגלה שא"צ ליכד אלא להעמיד הסוסים אם אפשר לו : (כד) ביוס . פי' (כד) בכל יום ויום כ"ז שהוא בדרך מהויב לומר אותה : (כה) אם יומה . ר"ל שמתעכב שם איזה שעות כדי לנוח ואח"כ חוזר והולך לדרכו כיון שכשנח בעיר דעתו היה לחזור ולילך א"צ לחזור ולברך : (כו) צריך וכו' . דהוי היסח הדעת (כה) וכ"ש אם לן בדרך באופשיזא בלילה דצריך לברך בבוקר (כו) אך אם הוא נוסע כל הלילה דהיינו שאינו לן בקביעות באופשיזא (כז) רק יומה איזה מעט זמן באופשיזא ואח"כ חוזר לנסוע יש לברך אם הר"ד בבוקר בלי חתימה ושיין בבר"ל : (כז) לדרך בבקר . פי' כשהיה נתון לבעמיס לילך לדרך בבוקר קודם התפילה והיה אומר הברכות בדרך היה מסמיך התפילה לדרך אחר יה"ר (כה) אבל כשהוא מהלך אחר התפילה אין יכול לומר הר"ד קודם התפילה דהלא ע"פ אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך וכמ"ש בס"ר : (כח) הבטוחה להברכה . שאינה פותחת בכרוך (כט) ואם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה . אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה אז יעיל מים ויאמר אשר יצר (ל) ובמקום שאין יכול לעשות כ"ז כגון שאין לו על מה לברך וגם הוא יושב בעגלה בין אנשים ואינם רוצים להמתין עליו עד שירד ויעלה

(יט) לאמרה (כ) בלשון (ו) רבים (כא) ואם אפשר (כב) יעמוד מלילך כשיאמרנה (כג) ואם היה רוכב (כד) אין צריך (ז) לירד : ח (כה) אין צריך לומר אותה אלא פעם אחת (ח) (כד) ביום אפי' (כה) אם ינוח בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו (כו) * צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת : ן (כז) לדרך (ט) בבקר היה אומרה אחר יהי רצון כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים ותהיה ברכה (כח) הסמוכה (י) לחברתה:

ח רבי' יוחנן בשם בר כסי' פ"ו יעזור נאמן

באר היטב

(ו) רבים . עבה"ע ובנה"י שקיבל שלמוד בכל יום קצת מזמורי תהלים כסוגיא הבעבה ושוב לו . ויסתדל שיעשו לו לוי' וכל המתנוה אימו ויזוק וכוסן לוי' כמ"ש המחבר"ם פרק י"ד מהלכות אבל ושיין בת"מ סימן תב"ז והבעמ מתכיון לא יפעוד אלא מהון דבר אלבה : (ח) ביוס. עבה"ע ושיין בר"י בשם תשובת הרבד"ז כת"ר אם לן במקום ישוב שהייב להתפלל תפלת י"ח בשיעלא צריך לומר תפלת הדרך אלילו יוצא בחתלה ואם לן בלא במקום ישוב אז שהיו הולכים ביום ובלילה פעם ראשונה יכנס ויתהוה ובשאר ימים יכנס ולא יתהוה עכ"ל . והבר"י כתב ע"ז דה"ה מפרש ליס יאמר תפלה היס בפעם ראשונה בתחיתה ובשאר ימים יכנסו בלא תחיתה ע"ש : (ט) בבוקר . עבה"ע עיין לקמן סימן י"ח . ושיין בעמ"ז . ובבר"י כתב שבבאר שבע יוסף על הזהיריה הלאה פרס דבסיר מני לברך כל ביצא מבשה ביתו ולכה לדרך אף שעודנו בעיר עיין שם . ובבנות יעקב מ"ב סימן מ"ז הביא דבריו ביטו המ"ר והכריע שבתחלת יציאתו מביתו אין לברך עד שמהלך בדרך אבל בשבר הוא במלון מתפלל קודם שיוצא לדרך . ושיין בת"ר דעב"ש בדיעבד יוצא בשאומר בביתו והחזיק ילך לדרך אף ביום ראשון ע"ש . ושיין בתשובת שמואל בשבוחות הרמ"ם שבחב בשבה לאותרה אפילו הגיע קרוב לתלון אפילו חוץ מרבה אומרה ודלא בהטור וקשה להבל ולברך עד הטור . ואמנם גם הפסקת שמואל מודה שאם הוא דרך תוכיחו לביתו והגיע סמוך לביתו חוץ מרבה אלא יברך :

שערי תשובה

ביאור הלכה

אם הוא מוכרח לצאת לדרך על גדודי חיה ולסעים אחר שבבר התפלל אין צריך להתפלל ג"כ רק תפילה קלה זו ולא תפילת הדרך וכן משמע באור זרוע ואם יצא לדרך והתפלל תפ"ד ובאמצע הדרך נודע לו שבאו אנשים לבזוזו ולסעים ר"ל אין צריך עוד להתפלל תפילה קלה זו הכלל בזה אחר מתפלה והילונו מבל תויב ואורב בדרך ומבל מיני פגעים רעים וכו' : ל* צריך לחזור ולהתפלל ומ' . עיין במ"ר הטעם ובפ"ז בלאה הכ"ם אם בן באופשיזא והבטיח קודם הבוקר לעשות לדרכו ולדרך לבנך תפ"ד אף אלא אחיר עדיין היום דאי כוי היסח הדעת גמור וכן משמע קצת בביאור הגר"א מדבתב דהוי כמו ברכת הזורע וכו' ובבה"ח קי"ל לעיל בסימן מ"ז דצריך לברך ברה"ה היקף בשהבטיח אף לישאל דשמ"ג שבתב דבכל בוקר יאמר אותה משמע קצת שלא בדבריו ואולי נקע לשון זה משום דלבתחילה נכון לצאת בכי טוב ואפילו אח"ל דעוב יוחר לבתחיון מלומר הר"ד עד אחר היום עכ"פ אם יזדמן לו שאז לא יוכל לומר כגון שיהיה אז סמוך לאכלה לביתו מוכב

שער הציון

(עו) מ"א : (עז) מ"א : (יז) רש"י סס : (יח) ח"א : (יט) גמרא : (כ) א"ר וש"ל : (כא) לבוש : (כב) מ"א : (כג) מ"א וש"א : (כד) כל האחרונים דלא כפר"ח : (כה) פרישה וש"א : (כו) מוכח מש"ה ר"ג דלא בתמצע היום יסמיכה לברכה . אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה אז יעיל מים ויאמר אשר יצר : (כז) ובמקום שאין יכול לעשות כ"ז כגון שאין לו על מה לברך וגם הוא יושב בעגלה בין אנשים ואינם רוצים להמתין עליו עד שירד ויעלה

לא) עמהם

תעם"כ

שער הציון

(עו) מ"א : (עז) מ"א : (יז) רש"י סס : (יח) ח"א : (יט) גמרא : (כ) א"ר וש"ל : (כא) לבוש : (כב) מ"א : (כג) מ"א וש"א : (כד) כל האחרונים דלא כפר"ח : (כה) פרישה וש"א : (כו) מוכח מש"ה ר"ג דלא בתמצע היום יסמיכה לברכה . אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה אז יעיל מים ויאמר אשר יצר : (כז) ובמקום שאין יכול לעשות כ"ז כגון שאין לו על מה לברך וגם הוא יושב בעגלה בין אנשים ואינם רוצים להמתין עליו עד שירד ויעלה

הלכות תפלה סימן קי

קי היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך ובהט"ד . ובו ח' סעיפים:

א (א) אבשעת (ב) הדחק כגון שהוא בדרך או שהיה עומד במקום שהוא טרוד (ב) ויראה (ג) שיפסיקוהו * או שלא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה גמתפלל אחר ג' ראשונות (ג) הבינגו ואומר אחריה לאחרודי . במרא דמעיגיה . וכתב המ"ל ולפסר דביוסב בעגלה ומים אחר מגיע הסוסים שרי אפי' עיון . ואל יאכל יוחר משני רעבון משום מולי מעיים שם . ויכנס בכי טוב ויצא בכי טוב . עי' הוס' שם: (ז) ליכד . מיהו לם אפשר לו עמיד הבמה דקי"ל רוכב כמהלך דמי . ש"ג : (ה) ביוס . פי' בכל יום ויום שהולך יאמר אוהבה ב"ח וט"ר וכנה"ג דלא כמוטים שאין אומרים אלא ביוס לאמון שיוצאים לדרך אלא כל זמן שהוא בדרך מהויב לומר בכל יום שהולך: (פ) בבוקר וכו' . יש שהביגו דהאי בבוקר ממש למשה בלומר כשהיה יוצא לדרך אפי' אחר התפלה היה לומר בבוקר כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים וכ"ה דעת הפ"ר . ולא היא אלא דאלא בבוקר ממש לאעלה כשהיה יוצא בבוקר קודם התפלה ואחר הברכות בדרך וכו' דהא אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך כמש"ש ס"ר . באר שבע דף ק"מ מ"א וע"ש ובכנה"ג . ולדברי פ"ר מה שאמר בס"ד אחר שהחזיק בדרך פירושו שיהיה מוחזק בודאי ליצר ע"ש . ודוקא הוא . ומסתפקתי אם יוצא בדיעבד אם אמר בביתו . ותפלה היוצא מן הכרך המחזר בסימן ר"ל לא"ע אומר אותה בביתו ע"ש : (י) לחברתה . שליחה פותחת בכרוך . ואם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה אז יעיל מים ויאמר אשר יצר (ל) ובמקום שאין יכול לעשות כ"ז כגון שאין לו על מה לברך וגם הוא יושב בעגלה בין אנשים ואינם רוצים להמתין עליו עד שירד ויעלה

באר היטב

(ו) רבים . עבה"ע ובנה"י שקיבל שלמוד בכל יום קצת מזמורי תהלים כסוגיא הבעבה ושוב לו . ויסתדל שיעשו לו לוי' וכל המתנוה אימו ויזוק וכוסן לוי' כמ"ש המחבר"ם פרק י"ד מהלכות אבל ושיין בת"מ סימן תב"ז והבעמ מתכיון לא יפעוד אלא מהון דבר אלבה : (ח) ביוס. עבה"ע ושיין בר"י בשם תשובת הרבד"ז כת"ר אם לן במקום ישוב שהייב להתפלל תפלת י"ח בשיעלא צריך לומר תפלת הדרך אלילו יוצא בחתלה ואם לן בלא במקום ישוב אז שהיו הולכים ביום ובלילה פעם ראשונה יכנס ויתהוה ובשאר ימים יכנס ולא יתהוה עכ"ל . והבר"י כתב ע"ז דה"ה מפרש ליס יאמר תפלה היס בפעם ראשונה בתחיתה ובשאר ימים יכנסו בלא תחיתה ע"ש : (ט) בבוקר . עבה"ע עיין לקמן סימן י"ח . ושיין בעמ"ז . ובבר"י כתב שבבאר שבע יוסף על הזהיריה הלאה פרס דבסיר מני לברך כל ביצא מבשה ביתו ולכה לדרך אף שעודנו בעיר עיין שם . ובבנות יעקב מ"ב סימן מ"ז הביא דבריו ביטו המ"ר והכריע שבתחלת יציאתו מביתו אין לברך עד שמהלך בדרך אבל בשבר הוא במלון מתפלל קודם שיוצא לדרך . ושיין בת"ר דעב"ש בדיעבד יוצא בשאומר בביתו והחזיק ילך לדרך אף ביום ראשון ע"ש . ושיין בתשובת שמואל בשבוחות הרמ"ם שבחב בשבה לאותרה אפילו הגיע קרוב לתלון אפילו חוץ מרבה אומרה ודלא בהטור וקשה להבל ולברך עד הטור . ואמנם גם הפסקת שמואל מודה שאם הוא דרך תוכיחו לביתו והגיע סמוך לביתו חוץ מרבה אלא יברך

ביאור הלכה

* **או** שלא יוכל וכו' . ר"ל מפני רוב טרדותיו או שהוא חולה וכהיום אין מהגין להתפלל הבינגו מתחת הטרדה וכ"ל הטעם לזה דלכתורה קשה על הדין דשו"ע מבעיל סימן ק"מ ס"א דאיתא שם דאם אינו יכול לכוין את לבו בכולם יכוין אח לבו עכ"פ בתחנון ומשמע דמי"ז ממילא מוכר להתפלל כל התפילה כיון שהוא אנוס שאינו יכול לכוין אך די"ל דכאן דמיירי דבעשה ברכות יכול לכוין לבך אחיכו לו להתפלל הבינגו ולא יוחר כדי שיבלול כל המ"ש בקצרה ובמנה אבל שם מיירי דלא יכול לכוין אפילו אלו אלו ברכות לבד לא אחיכו לו לקבר ע"כ ניחא דלא אבנו היום בהבינגו אלא מוקשין אפילו הו' לא יכוין וכעיין דבתר הרמ"א שם בס"א בהג"ה מ"ב מפני שאם באו לקבר בהיום מחמת עבדה לא בתפלל בעונה הפילה אלמה מפני רוב טרדה בעו"ה : * ואינו מתפלל הבינגו וכו' . ולא כמו"ר . עיין בתידושי רע"א שמפקפק לעניין מו"ש ויו"ט אם הבעה עובדת י"ל דבזה כמו"ר ויו"ט מוטב שיתפלל הבינגו ולא יזכיר הבדלה דעכ"פ בדיעבד יצא בעלמא בלא הבדלה ממה שלא יתפלל כלל עי"ש עוד : * והאידנא וכו' שיתפלל י"ח . עיין במ"ב בסס"ק דה"ס כל מוסח התפלה בלאר כל אדם כן מוכח מת"ר ובפיוטא דיאכו להתפלל התפילות בזמן התפלה ובמ"ב בס"ק ע"ז בברכות ע"ז ע"א ד"ה קורין ובעו"ה יש פועלים שבבאין בזה שאתחיין זמן תפלה עד בין השמשות ממש : * החולך בתקום בדדי חוץ ובבאים וכו' . עיין במ"ב וכן משמע בהמ"ם דדין זה מיירי שבאים לו זמן תפלה בתמצע הדרך ואעפ"כ פטור ומ"מ אשבר הר"ם

ואפילו אם ירלה לבלוס בברכת הבינגו ג"כ אינו רשאי והטעם עיין בב"י ובמ"א ושיין בתמ"ג שמתפקפק לומר דאפילו בדיעבד אם התפלל הבינגו בתלו ובכל בתוכן אפשר דלא יצא דעבר על תקנת חז"ל . ושיין בבה"ל בשם הגרע"א : (ו) הבינגו . עיין בת"א שבתב דדוקא הבינגו אסור אבל לקבר כל ברכה וברכה ולבולו בתוכם שאלה והבדלה [והמוסח עיין שם בבלל כ"ד] מוחר אם הוא חולה או שעת הדחק בדול : (ז) בימות הגשמים . אלא מתפלל י"ח ואם הבפיקוהו עיין לעיל בסימן ק"ד ס"ה ובמ"ב שם : (ח) מתפללין י"ח . (ה) נ"ב בבל יום בשאר כל אדם (ט) אבל אין נוכן . עיין בבה"ל בשם הגרע"א : (י) הבינגו . (יא) הבינגו . (יב) שיתפלל י"ח : ג * ההולך בתקום נדודי : (יג) חיה ולסטים מתפלל מקפיד הבעה"ב אם יתעבבו להתפלל כל אלו לנ' ראשונות ולא לנ' אחרונות ומתפלל אותה בדרך בשהוא מהלך יואם יכול לעמוד עומד ובשיגיע לישוב ותתקרר דעתו (יד) חוזר ומתפלל תפלת י"ח ברכות : (ואם לא חזר להתפלל הוי כאלו שכח (טו) להתפלל לגמרי ונתבאר לעיל סי' ק"מ) (כן מבמבא בבים יוסף) : ד (טז) היוצא לדרך יתפלל יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו (ה) (יז) לשלום וכו' (יח) וצריך

באר היטב

לון לדמות דברי הגמון בכ"ל ד"מ. ואנו הי"ח שבבית הכמ"ח ע' כ"י ובד"מ : מו מיוסב כ"ה מ"א : (ג) הגשמים . מפני שנ"ל וחן על ומטר . ובמ"ש ויו"ם ל"ל הבדלה : (ד) בכך . וה"ה שילכו לבית הכנסת להתפלל ביו"ד ל"ח . והיכי דנהוג ההוג מ"מ : (ה) לשלום . ואל יאמר אדם להבינו לך

ביאור הלכה

* **או** שלא יוכל וכו' . ר"ל מפני רוב טרדותיו או שהוא חולה וכהיום אין מהגין להתפלל הבינגו מתחת הטרדה וכ"ל הטעם לזה דלכתורה קשה על הדין דשו"ע מבעיל סימן ק"מ ס"א דאיתא שם דאם אינו יכול לכוין את לבו בכולם יכוין אח לבו עכ"פ בתחנון ומשמע דמי"ז ממילא מוכר להתפלל כל התפילה כיון שהוא אנוס שאינו יכול לכוין אך די"ל דכאן דמיירי דבעשה ברכות יכול לכוין לבך אחיכו לו להתפלל הבינגו ולא יוחר כדי שיבלול כל המ"ש בקצרה ובמנה אבל שם מיירי דלא יכול לכוין אפילו אלו אלו ברכות לבד לא אחיכו לו לקבר ע"כ ניחא דלא אבנו היום בהבינגו אלא מוקשין אפילו הו' לא יכוין וכעיין דבתר הרמ"א שם בס"א בהג"ה מ"ב מפני שאם באו לקבר בהיום מחמת עבדה לא בתפלל בעונה הפילה אלמה מפני רוב טרדה בעו"ה : * ואינו מתפלל הבינגו וכו' . ולא כמו"ר . עיין בתידושי רע"א שמפקפק לעניין מו"ש ויו"ט אם הבעה עובדת י"ל דבזה כמו"ר ויו"ט מוטב שיתפלל הבינגו ולא יזכיר הבדלה דעכ"פ בדיעבד יצא בעלמא בלא הבדלה ממה שלא יתפלל כלל עי"ש עוד : * והאידנא וכו' שיתפלל י"ח . עיין במ"ב בסס"ק דה"ס כל מוסח התפלה בלאר כל אדם כן מוכח מת"ר ובפיוטא דיאכו להתפלל התפילות בזמן התפלה ובמ"ב בס"ק ע"ז בברכות ע"ז ע"א ד"ה קורין ובעו"ה יש פועלים שבבאין בזה שאתחיין זמן תפלה עד בין השמשות ממש : * החולך בתקום נדודי חוץ ובבאים וכו' . עיין במ"ב וכן משמע בהמ"ם דדין זה מיירי שבאים לו זמן תפלה בתמצע הדרך ואעפ"כ פטור ומ"מ אשבר הר"ם

ואפילו אם ירלה לבלוס בברכת הבינגו ג"כ אינו רשאי והטעם עיין בב"י ובמ"א ושיין בתמ"ג שמתפקפק לומר דאפילו בדיעבד אם התפלל הבינגו בתלו ובכל בתוכן אפשר דלא יצא דעבר על תקנת חז"ל . ושיין בבה"ל בשם הגרע"א : (ו) הבינגו . עיין בת"א שבתב דדוקא הבינגו אסור אבל לקבר כל ברכה וברכה ולבולו בתוכם שאלה והבדלה [והמוסח עיין שם בבלל כ"ד] מוחר אם הוא חולה או שעת הדחק בדול : (ז) בימות הגשמים . אלא מתפלל י"ח ואם הבפיקוהו עיין לעיל בסימן ק"ד ס"ה ובמ"ב שם : (ח) מתפללין י"ח . (ה) נ"ב בבל יום בשאר כל אדם (ט) אבל אין נוכן . עיין בת"א שבתב דדוקא הבינגו אסור אבל לקבר כל ברכה וברכה ולבולו בתוכם שאלה והבדלה [והמוסח עיין שם בבלל כ"ד] מוחר אם הוא חולה או שעת הדחק בדול : (י) הבינגו . (יא) הבינגו . (יב) שיתפלל י"ח : ג * ההולך בתקום נדודי : (יג) חיה ולסטים מתפלל מקפיד הבעה"ב אם יתעבבו להתפלל כל אלו לנ' ראשונות ולא לנ' אחרונות ומתפלל אותה בדרך בשהוא מהלך יואם יכול לעמוד עומד ובשיגיע לישוב ותתקרר דעתו (יד) חוזר ומתפלל תפלת י"ח ברכות : (ואם לא חזר להתפלל הוי כאלו שכח (טו) להתפלל לגמרי ונתבאר לעיל סי' ק"מ) (כן מבמבא בבים יוסף) : ד (טז) היוצא לדרך יתפלל יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוליכנו (ה) (יז) לשלום וכו' (יח) וצריך

שער הציון

(כו) כ"מ מח"מ אח"כ מצאתי כן בפרישה : (מ) ע"מ ומאמר מרדכי ומגן גיבורים : (נ) לבה"ג ומ"א וש"ל : (נ) מ"א : (ה) מ"א : (ה) רא"ש בברכות ע"ז ע"א : (ו) (ו) (ח) הכל בלבוש : (ט) דאלה לא הו"ל להתאבר לפוסק [סמ"ג] : (י) ע"מ ופסוק : (יא) כ"י : (יב) תו"ה : (יג) ברכות ס"ד : (יד) האחרונים :

שער הציון

(כו) כ"מ מח"מ אח"כ מצאתי כן בפרישה : (מ) ע"מ ומאמר מרדכי ומגן גיבורים : (נ) לבה"ג ומ"א וש"ל : (נ) מ"א : (ה) מ"א : (ה) רא"ש בברכות ע"ז ע"א : (ו) (ו) (ח) הכל בלבוש : (ט) דאלה לא הו"ל להתאבר לפוסק [סמ"ג] : (י) ע"מ ופסוק : (יא) כ"י : (יב) תו"ה : (יג) ברכות ס"ד : (יד) האחרונים :

גאל ישראל אבל אם אמר עד גאל ישראל שאינו יכול עוד להמתין ולענות משום סמיכת גאולה לתפלה ומוכרח להתחיל ולהתפלל מיד ונזדמן לו שמגיע ש״ץ למודים והוא באחת הברכות באמצען [יא] ישחה עמו שמותר לשחות באמצע כל הברכות אבל אם אינו מוכרח להתחיל מיד לא יתחיל על סמך שישחה באמצע איזו ברכה [יב] כי שמא לא יוכל לצמצם שיהיה באמצע ברכה כשמגיע ש״ץ למודים אלא יהיה בתחלת ברכה או בסופה ואין שוחין בתחלת ברכה או בסופה אלא באבות והודאה בלבד כמ״ש בסי׳ (קל״ג) [קי״ג (סעיף ט״ז)] [יג] ואם יתן לבו לצמצם בזה יטרד ולא יכוין יפה בתפלתו:

ג וכשהוא מוכרח להתחיל מיד ומתחיל עם הש״ץ [יד] כשיגיע עם ש״ץ לנקדישך או לנקדש כפי נוסח מדינות אלו יאמר עמו מלה במלה כל נוסח הקדושה כמו שהוא אומר שאף שאין היחיד אומר קדושה בתפלתו כשהוא [טו] אומר עם הש״ץ אינו נקרא יחיד [טז] וכן יאמר עמו מלה במלה כל נוסח ברכת האל הקדוש וברכת שומע תפלה כדי שיסיים הברכה עם הש״ץ ביחד ושוב א״צ לענות אמן כמו שהש״ץ א״צ שהצבור עונים אחריו ועניית הצבור היא ג״כ על ברכות של זה וגם יכוין שכשיגיע ש״ץ למודים יגיע גם הוא למודים או להטוב שמך כדי שישחה גם הוא עם הצבור במודים ואם יכול לגמור [יז] כל התפלה עד שיגיע ש״ץ לסיום שומע תפלה יכול להתפלל בפני עצמו אחר סיום האל הקדוש [יח] וכל זה כשמוכרח להתפלל מיד משום סמיכת גאולה לתפלה או מפני שהשעה עוברת אבל אם אינו מוכרח לא יתחיל עם הש״ץ ולומר עמו נוסח הקדושה לפי [יט] שלכתחלה צריך לשתוק ולשמוע נוסח הקדושה מפי הש״ץ ולענות אחריו קדוש וברוך וימלוך בלבד כמ״ש בסי׳ קכ״ה (סעיף ג׳):

ד [כ] מי שבא לבית הכנסת תיכף אחר קדושה ואם ימתין עד אחר שיגיע ש״ץ למודים לא יוכל לענות אמן יהא שמיה רבא (אחר הקדיש) שאחר י״ח ואם ימתין עד אחר הקדיש יעבור זמן התפלה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור יתחיל מיד שמוטב לבטל מודים מלבטל אמן יהא שמיה רבא וה״ה אם בא סמוך לקדושה ואם יתחיל מיד לא יוכל לומר קדושה ואם ימתין עד אחר קדושה לא יוכל לומר מודים ואם ימתין עד אחר מודים יעבור זמן התפלה יתחיל אחר קדושה שמוטב לבטל מודים מקדושה עם הצבור ואם בא סמוך לקדיש ואם יתפלל תיכף יבטל אמן יהא שמיה רבא ואם ימתין עד אחר קדיש לא יוכל להתפלל ערבית עם הצבור מוטב להתפלל עם הצבור:

ה [כא] יחיד העומד בתפלת י״ח וכשמגיע למקום קדושה היו הצבור אומרים קדושת ובא לציון [כב] או קדושת יוצר אינו אומר עמהם קדוש לפי שאין הקדושות שוות [כג] ויש מי שאומר שה״ה אם היה הצבור אומרים קדושת מוסף והיחיד מתפלל שחרית אינו אומר עמהם קדוש שאין הקדושות שוות [כד] וי״א שקדושת שחרית וקדושת מוסף נקראות קדושות שוות משא״כ קדושת ובא לציון וקדושת יוצר שאינן אלא סיפור דברים כמ״ש בסי׳ נ״ט (סעיף ב׳) וכן עיקר (ומכאן אתה למד שהיחיד כשמגיע בתפלתו לברכת אתה קדוש יכול לענות קדוש עם הצבור אע״פ שהוא לא אמר ולא שמע נקדש או נקדישך מפי הש״ץ שהרי קדושת יוצר ובא ולציון אין בהם נקדש ואע״פ כן לא מנעוהו אלא מפני שאין הקדושות שוות):

קי דין היוצא לדרך ופועלים מה יתפללו וסדר תפלת הדרך ובית המדרש ובו יו״ד סעיפים:

א [א] בשעת הדחק שאי אפשר לו להתפלל שמונה עשרה ברכות [ב] כגון שהשעה עוברת או שהוא בדרך וירא [ג] שמא יפסיקוהו עוברי דרכים אם יתפלל כל שמונה עשרה ברכות דרך הילוכו או מישב או מעומד כמ״ש בסי׳ צ״ד (סעיף ה׳) [ד] או שעומד במקום שהוא טרוד וירא שמא יפסיקוהו [ה] או שלא יוכל להתפלל תפלה ארוכה בכוונה מחמת טרדת דעתו [ו] מתפלל מעין שמונה עשרה [ז] שהוא תפלת הבינונו שכוללת כל שלש עשרה ברכות אמצעיות וחותם בשומע תפלה [ח] וצריך לומר לפניה שלשה ברכות ראשונות כתקנן ולאחריה

יא ר״מ בתוס׳ ברכות ב״א ב׳ ד״ה עד
יב נ״י סי׳ קי״ג
יג פרי חדש
יד רי״ף תוס׳ שם ד״ה אין רא״ש
טו מ״מ עי׳ ע״ז סי׳ קכ״ה סק״א
טז תרומת הדשן סי׳ י״א
יז מ״א סק״ז
יח עור
יט דרכי משה מ״א סק״ט
כ מ״א סק״כ
כא רשב״א ב״י
כב מ״א סק״י
כג ב״ע סעי׳ ג׳
כד נ״י מ״כ נתיב הגאונים ורמ״א שם

א רי״ף רמב״ם פ״ב מה״ת ה״ב
ב מ״א סק״א
ג מ״א סק״ב
ד הרר״י ב״י
ה רמב״ם שם
ו משנה ברכות כ״ח ב׳
ז מימרא דשמואל כ״ע א׳
ח גמרא ל׳ א׳

ולאחריה ג׳ אחרונות כתקנן [ט] וצריך לאמרן כולן מעומד ואינו יכול לאמרן דרך הילוכו בדרך כמו שהתירו בתפלת שמונה עשרה כדי שלא יטרד לבו בעיכוב דרכו ולא יוכל לכוין כמו שנתבאר שם לפי שכיון שמתפלל תפלה קצרה מעין י״ח [י] לא יטרד כל כך בעמידתו וכשיגיע לביתו א״צ לחזור ולהתפלל י״ח הואיל וכבר אמר מעין י״ח ואינו מתפלל הבינונו [יא] לא בימות הגשמים מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים [יב] ולא במוצאי שבת ויו״ט מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת [יג] ואין לו לכללן בהבינונו לומר בה מעין הבדלה ושאלה לפי שהשאלה והבדלה אינן ברכות כפני עצמן אלא תקנו לכללן בברכות י״ח שאלה בברכת השנים והבדלה בברכת חונן הדעת ואם היה אומר בהבינונו מעין הבדלה ושאלה [יד] היה נראה שהן ג״כ ברכות כפני עצמן כמו כל ברכות האמצעיות שאומר מעין בל אחת ואחת בהבינונו:

ב [טו] הפועלים שעושים מלאכה אצל בעל הבית אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן מתפללין י״ח ברכות שלימות אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין בפיהם משום ביטול מלאכתו של בעל הבית ואם נותן להם שכר פעולתם לבד סעודתם צריכים למהר המלאכה ומתפללין מעין י״ח [טז] ועכשיו אין דרך בעל הבית להקפיד בכך ומן הסתם על דעת כן שוכרין אותם שיתפללו י״ח וה״ה שילכו [יז] לבית הכנסת להתפלל בעשרה [יח] במקום שאין דרך בעל הבית להקפיד בכך:

ג [יט] ההולך במקום גדודי חיה וליסטים מתפלל תפלה קצרה [כ] שהוא צרכי עמך מרובים כו׳ וחותם בשומע תפלה [כא] וא״צ לא לג׳ ראשונות ולא לג׳ אחרונות ומתפלל כשהוא מהלך [כב] ואם יכול לעמוד עומד וכשיגיע לישוב [כג] ותתברר דעתו צריך להתפלל תפלת י״ח כתקנה אם לא עבר זמנה [כד] אע״פ שהתפלל תפלה קצרה מעומד הואיל ולא אמר כה אפילו מעין י״ח [כה] ואם שכח או שעבר זמנה דינו כשכח ולא התפלל לגמרי שצריך להשלים אותה בזמן תפלה שלאחריה כמ״ש בסי׳ ק״ח:

ד [כו] היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך שהיא יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתוליכנו לשלום וכו׳ ואף אם הולך יחידי [כז] יאמרנה בלשון רבים שמתוך כך תפלתו נשמעת [כח] ואם בא להוסיף בה דברי ריצוי יכול לאמרם בלשון יחיד כיון שאינו ממטבע הברכה שקבעו חובה לרבים [כט] (ויש מי שאומר שע״פ הסוד י״ל מלת ותנני לחן בלשון יחיד [ל] אע״פ שהוא ממטבע הברכה הקבוע לרבים) [לא] ומן הדין יכול לומר תפילת הדרך אפילו כשהוא מהלך אלא משום מהיות טוב אל תקרא רע יעמוד כשיאמרנה אם אפשר לו כגון שבני השיירא ג״כ עומדים [לב] ומ״מ א״צ לעמוד אלא מלילך אבל אם היה רכוב א״צ לירד [לג] אלא יעמיד הבהמה מלילך אם אפשר לו שאם ירכוב הרי הוא כמהלך (וה״ה ליושב בעגלה שא״צ לירד אלא להעמיד הסוסים אם אפשר לו):

ה א״צ לומר תפלת הדרך [לד] אלא פעם אחת [לה] בכל יום שהוא הולך ואפילו אם ינוח כעיר באמצע היום וחוזר ללכת ממנה להלאה או לשוב לביתו [לו] אבל אם דעתו ללון כעיר ואח״כ נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת כאלו כבר לן בה (שכן הוא בכל הברכות שכשהוא נמלך צריך לחזור ולברך כמ״ש בסי׳ ר״ו (סעיף ט״)):

ו [לז] מאימתי מתפלל אותה משעה שמהלך בדרך אכל לא כשעדיין [לח] הוא בתוך העיר שדר בה לפי שאין להתפלל תפלת הדרך עד שיחזיק בדרך ועיבורה של עיר דהיינו ע׳ אמה ושיריים סמוך לעיר הרי הוא כתוך לעיר [לט] ויש מי שמתיר אפילו בתוך העיר משעה שגמר בלבו והכין עצמו לצאת בו ביום שזה נקרא ג״כ החזיק בדרך שמוחזק לילך בודאי [מ] ויש לסמוך על דבריו בדיעבד (ולדברי הכל כשהוא כדרך יכול לאומרה בתוך העיר שלן בה כיון שכבר החזיק והולך בדרך ועודנו מחזיק בה שבעיר זו אינו אלא אורח נטה ללון):

ז [מא] תפלת הדרך חותמת בברוך ואינה פותחת בברוך לפי שאינה אלא בקשת רחמים

ט גמרא שם
י תוס׳ שם ד״ה מסמך
יא רב מיני כ״ע שם
יב שמואל שם
יג עי׳ נקודות המכסף ובמ״א סק״ז
יד הרב״י ב״י
טו מרדכי ע״ז שם
טז הג״מ פ״א מה׳ ברכות אות ט׳
יז לחם חמודות ומ״א סק״ז
יח מ״מ שם
יט משנה כ״ח
כ רב הונא כ״ע שם
כא גמ׳ ל׳ ש״ע סעי׳ ג׳
כב רמב״ם פ״ד מה״ת הי״ט
כג גמ׳ שם שו״ע שם
כד מ״א סק״ח
כה רמ״א סע״ג
כו רב חסדא כ״ע שם
כז מרי שם
כח רשב״א מ״א סק״י עי׳ מי׳ מקום״ה סע״א ברמ״א שפודו״ק
כט מ׳ הקנה עי׳ במ״א שם
ל עי׳ גמרא שם רי״ף רא״ש עור
לא רב ששת ל׳ עי׳ נ״י ופרש״י שם
לב הרר״י ב״י
לג שלטי גיבורים מ״א סק״א
לד עוש״ע סע״ה
לה ע״ז סק״ה
לו כל בו בשם הר״ם
לז רב חסדא שם
לח נ״ם מ״א סק״ד נחלת צבי שולחן תמיד כנסת הגדולה
לט ע״ז סק״ו מ מלבי זוטא
מא תוס׳ פסחים ק״ד עור

רחמים ואעפ״כ [מב] טוב להסמיכה לאיזו ברכה כדי שתהיה ברכה הסמוכה לחברתה שא״צ לפתוח בברוך כגון אם הולך בבקר יסמיכנה לברכת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל [מג] אם מברך ברכת השחר לאחר שהחזיק בדרך כמ״ש [מד] ואם הולך באמצע היום יאכל או ישתה כשיעור שיברך ברכה אחרונה או יטיל מים ויברך אשר יצר ואח״כ יתחיל מיד יהי רצון מלפניך כו׳:

ח [מה] לא תקנו תפלת הדרך אלא כשיש לו לילך פרסה [מו] שהיא ח׳ אלפים אמה [מז] שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סכנה מן הסתם [מח] ואם רוצה לאמרה על דרך פחות מפרסה לא יחתום בברוך (אתה ה׳) [מט] אבל אם הוא מקום מוחזק בסכנה צריך לאמרה אפילו בפחות מפרסה [נ] וי״א שלא תקנו תפילת הדרך אלא בתחלת הדרך שהיא פרסה ראשונה ויש לחוש לדבריהם [נא] לכתחילה לאמרה בפרסה ראשונה [נב] ואם שכח מלאמרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה:

ט [נג] היוצא לדרך טוב שיטול רשות מגדולי העיר אע״פ שאינם רבותיו בדי שיברכוהו [נד] ואל יאמרו לו לך בשלום אלא לך לשלום שהרי יתרו שאמר למשה לך לשלום עלה והצליח ודוד שאמר לאבשלום לך בשלום הלך ונתלה [נה] וכשהוא בדרך יעסוק בתורה (שנאמר ובלכתך בדרך) ולא יעסוק בעיון הלכה שלא יתעה בדרך [נו] אלא א״כ יושב בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים [נז] ואל יאכל בדרך יותר משיעור אכילת שני רעבון משום חולי מעיים אלא א״כ יושב בספינה (וכיוצא) בה וכשנכנס לעיר ללון יכנס בכי טוב [נח] ויצא בכי טוב שמא יפול באחת הפחתים אבל סמוך לעירו שהוא יודע להזהר שם מהפחתים יכול לילך שם בלילה אם אינו הולך יחידי שאין לחוש למזיקים:

י [נט] הנכנס לבית המדרש צריך להתפלל בכניסתו שלא יארע דבר תקלה על ידו וביציאתו צריך ליתן הודאה על חלקו [ס] בכניסתו מה הוא אומר יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שלא אכשל בדבר הלכה כו׳ [סא] וה״ה מי שיושב ללמוד ביחידות ובפרט אם הגיע להוראה צריך להתפלל שלא יטעה בלימוד ובהוראה לומר על טמא טהור ועל אסור מותר וטוב לומר נוסח אחד קצר כולל הרבה וזהו יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתאיר עיני במאור תורתך והצילני מכל מכשול וטעות הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה הן בלימוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד כי ה׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה (וכשלומד בחבורה צריך לבקש ג״כ שלא ישמח בתקלתם ולא ישמחו בתקלתו) ביציאתו מה הוא אומר מודה אני כו׳ [סב] וה״ה העוסק בתורה ביחידות צריך לומר כן בכל ערב אחר גמר לימודו (אם למד כל היום):

קיא דין סמיכות גאולה לתפלה וכו ד׳ סעיפים:

א (אע״פ שקריאת שמע וברכותיה מצוה בפני עצמה ותפלה מצוה בפני עצמה) צריך לסמוך ברכת [א] גאולה לתפלה ולא יפסיק ביניהם [ב] אפילו באמן אחר גאל ישראל [ג] ולא בשום פסוק שנוהגין לומר קודם תפלת י״ח כגון פסוק כי שם ה׳ אקרא ודומיו [ד] חוץ מפסוק אדני שפתי תפתח שהוא חובה מתקנת חכמים ואינו חשוב הפסק [ה] שכיון שקבעוהו חכמים בתפלה נעשה מכלל התפלה ובתפלה ארוכה היא [ו] וי״א שמותר לענות אמן אחר גאל ישראל וכן נוהגין כמ״ש בסי׳ ס״ו (סעיף ט׳) [ז] ובמוסף ומנחה שאין שם סמיכת גאולה להפלה מותר לומר פסוקים קודם אדני שפתי תפתח אבל לא [ח] אחריו משום הפסק בתפלה שהרי פסוק זה מכלל התפלה הוא:

ב [ט] יש מי שאומר שבשבת א״צ לסמוך גאולה לתפלה מפני שסמיכה זו למדוה [י] חכמים ממה שכתוב יהיו לרצון וגו׳ צורי וגואלי וכתיב אחריו יענך ה׳ ביום צרה אבל שבת לאו יום צרה הוא וימים טובים דינם כחול הואיל והם ימי הדין שבפסח העולם נידון על התבואה ובעצרת על פירות האילן ובחג על המים [יא] ואין לסמוך

מב טוש״ע סע׳ ו׳ מהר״ם
מג מ״א סקי״ב
מד גמרא שלה״ה
מ״א ס״ק י״ג
מה רב תפלא שם
לפי נס״ג
מו מ״א סקט״ו
מז רא״ש
מח עי׳ ב״י
מט ט״ז סק״ו
עפס״ר תרי״ט
נ רש״י ברכות ל׳
נא רמ״א סע״ז
נב טור ש״ע שם
נג גלי׳ זוטא
נד גמי שם ס״ד
נה תענית י׳ ע״ב
נו מ״א סק״י
נז גמרא שם
נח תוס׳ ריש
פסחים
נט מגנה ברכות
כ״ח
ס גרייתא שם
סא ט״ז סק״ח
סב מ״א סקט״ז

א ר׳ יוחנן שם
ט׳
ב עפ״י ס״ו
סעיף ד׳
ג הג״מ מרדכי
ד ר׳ יוחנן שם
ה רב גמי שם
ו טור
ז טור
ח לחם חמודות
מ״א ס״ק א׳
ט הגהות אשר״י
מא״ז
י ירושלמי ברכות
פ״א
יא ב״י

לסמוך על סברא זו [יב] אם לא במקום שצריך לכך לפי שלימוד זה אינו אלא סמך בעלמא ועיקר סמיכת גאולה לתפלה הוא מדברי חכמים [יג] שדימו י״ח ברכות אחר ברכת גאולה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתח המלך ויצא המלך לקראתו ואם רואהו המלך שהפליג והלך לו אף הוא מפליג ושוב אין מתקרב אליו כשחוזר ודופק כך הוא במפסיק בין גאולה לתפלה:

ג [יד] הש״ץ כשמתחיל י״ח בקול צריך לומר תחלה פסוק אדני שפתי תפתח הואיל והוא מכלל התפלה [טו] וטוב שיאמרנו בלחש אבל שאר פסוקים אין צריך לומר ואם רצה לומר רשאי [טז] ואין איסור כלל להפסיק (בעניני התפלה וצרכיה) בין תפלת לחש לתפלה שבקול (אבל להתעסק בדברים אחרים אסור עד אחר נפילת אפים כמ״ש בסי׳ קל״א (סעיף ג׳)):

ד [יז] אם עד שלא קרא קריאת שמע וברכותיה מצא צבור שמתפללין לא יתפלל עמהם תחלה ולקרות אח״כ קריאת שמע וברכותיה כמו שעושים בפסוקי דזמרה לפי שסמיכת גאולה לתפלה שחרית גדולה מתפלה עם הצבור (אבל בערבית תפלת הצבור גדולה מסמיכת גאולה לתפלה כמ״ש בסי׳ רל״ו):

קיב שלא להפסיק לא בג׳ ראשונות ולא בג׳ אחרונות וכו סעיף אחד:

א [א] ק״כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י״ח ברכות על הסדר [ב] ג׳ ראשונות להסדיר שבחו של מקום תחלה כעבד שמסדר שבחו של רבו תחלה ואח״כ מבקש פרס מרבו וג׳ אחרונות הן כעבד שקיבל פרס מרבו ונפטר והולך לו וי״ג האמצעיות הן בקשת פרס לפיכך אם רצה היחיד לשאול צרכיו בברכות האמצעיות רשאי כמ״ש בסי׳ קי״ט (סעיף ג׳) אבל בג׳ ראשונות וג׳ אחרונות שהן סידור שבח [ג] אין לשאול בה צרכי יחיד [ד] אבל צרכי צבור מותר שהרי עבודה ושים שלום בקשת צרכי רבים הן [ה] ועם מה שהעבד מסדר שבחו של רבו יכול לשאול צרכי צבור שזהו ג״כ שבח וכבוד להרב שרבים צריכים לו ועל כן נהגו במדינות אלו לומר קרוב״ץ בג׳ ראשונות וג׳ אחרונות אע״פ שיש בהן כמה בקשות וגם אין בהם משום הפסק בתפלה אפילו להאומרים שאסור להפסיק בפיוטים בברכות קריאת שמע כמו שנתבאר בסימן ס״ח (סעיף ג׳):

קיג דיני הכריעות בי״ח ברכות וכו ט׳ סעיפים:

א [א] אלו ברכות ששוחין בהן באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף ואם בא לשחות בסוף כל ברכה או בתחלתה מלמדין אותו שלא ישחה [ב] שלא יבא לעקור תקנת חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן תקנת חכמים כלל לשחות [ג] ויבאו להקל על ידי כך באבות ובהודאה [ד] אבל באמצעיתן מותר לשחות שאין [ה] לחוש שיבואו לעקור תקנת חכמים על ידי זה כיון שחכמים לא תקנו כלל לשחות באמצע שום ברכה:

ב [ו] הנוהגים לשחות בראש השנה ויום כפור כשאומרים זכרנו ומי כמוך צריכים לזקוף בסוף זכרנו [ז] קודם שיאמר איזו תיבות הסמוכות לברוך אתה כדי שיוכל אח״כ לחזור ולשחות כשיאמר ברוך אתה שלא די בשחיה הראשונה [ח] מפני שצריך לכרוע בברוך כמו שיתבאר [ט] ועוד כדי שיהיה נראה שחוזר וכורע משום חיוב ששחיה ראשונה היתה רשות [י] ובסוף מי כמוך א״צ לזקוף עד שיגיע לברוך אתה שאז זוקף מעט כדי שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו לשחות אלא בברוך אתה שבאבות והודאה [יא] וכן הנוהגים להתפלל כל התפלה בראש השנה ויום כפור בכריעה צריכים לזקוף בסוף כל ברכה [יב] ובתחלת כל ברכה שלא להוסיף על תקנת חכמים שלא תקנו אלא בתחלת אבות והודאה ובסופן:

ג [יג] הכורע בהודאה שבברכת המזון ובהודאה של הלל שהיא הודו לה׳ כי טוב וגו׳ הרי זה מגונה והוא הדין בשאר הודאות כגון לך לבדך אנחנו מודים ועתה אלקינו מודים

אנחנו

יב רמ״א סע״א
יג ירושלמי פ״א
דברכות
יד מהרי״ל
טו המר״י מ״ל
סק״ד
טז מ״ל שם
יז רשב״ל

א גרייתא מגילה
י״ט
ב ר׳ חנינא
ברכות ל״ד
ג ר״י שם
ד רשב״ל
ותוספות שם
ה רא״ש טור
א גרייתא שם
ל״ד
ב תוספות שם
ג ט״ז סק״א
ד שו״ע סע׳ א׳
רא״ש פ״ג
ה ט״ז סק״ב
ו תוס׳ ברכות י״ב
סמ״ק
ז רמ״א סע״ב
ח ט״ז סק״ג
ט גאונה מ״ל
ס״ק ב׳
י רמ״א שם
יא ט״ז שם
יב טוש״ע סי׳
תקפ״ב
יג ט״ז שם סק״ב
וסי׳ קי״ג סק״ג
יד גרייתא שם
ל״ד ב׳

ילך, וטוב לאמרה בעמידה מבישיבה. אמנם אם היה רוכב על בהמה, לא הטריחוהו לירד ממנה ואומרה בעת שרוכב, מיהו אם אפשר לו, יעמיד הבהמה, דרכוב כמהלך דמי. וכן כשיושב בקרון לא הטריחוהו לירד, ויאמרנה בישיבתו בקרון, ואם בקל להעמיד הסוסים נכון לעשות כן. והנוסעים בעגלות של מסילות הברזל יאמר בעמידה, כי בשם בנקל לעמוד, וכן בנסעו בספינות גדולות. ופשוט הוא דצ"ל תפלת הדרך בנסעו על הים, או בנהרות, או במסילות הברזל. ואם ירצה להוסיף שם עוד תחנות ובקשות, הרשות בידו, אבל תפלת הדרך שבגמרא מחויב לומר בכל מין נסיעה שהוא:

ה יב **א"צ** לומר אותה רק פעם אחת ביום, אך בכל יום שהוא בדרך חייב לאמר אותה בנסיעה ראשונה שעל היום. ולא עוד אלא אפילו אם היה דעתו ללון שם ואח"כ נתיישב לעבור להלן או לשוב לביתו, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת, דכיון שהיה דעתו ללון נגמרה התפלה שאמר בבוקר, ואחר כך כשנמלך צריך לאומרה מחדש, וחותם בברוך בשם. אבל כשעומד לנוח באיזה מקום באמצע היום על מנת לילך משם להלן באותו יום, א"צ לאמרה. ואם ירצה לאמרה בלי חתימה בכל נסיעה של יום, יכול לאמרה, דבלא חתימה אינו כלום, אבל פעם אחר ביום מחויב לומר בחתימה. ויש טועים שלא לאמרה בכל יום בחתימה ע"פ מה שנדפס באיזה סידור כן, וטעות גדול הוא ונרפס בטעות:

ז (א) יג **אומר** אותה אחר שהחזיק בדרך, ולא יאמרנה בתוך עיבורה של עיר[ז] [מג"א סקי"ד]. ויש מי שכתב שלא יאמרנה בתוך תחום העיר, ודבר תמוה הוא. וכן יש מי שכתב דכשרק הכין את עצמו לצאת אף שעדיין לא יצא, יכול לומר תפלת הדרך [ערוך זקנים (ס"ו ד"ה אומר אותה)], וגם זה לא נהירא[ז].

[והרמ"ה שהביא מפ"ק דהוריות וכונמו לדף ד'. ע"ש, אינה כלום ומה ענין זה לזה דכשם אזלינן אחר טרדתו, ואדרבא מעירובין נ"ב. יש ראיה מפורשת דכל זמן שלא עקר מביתו לא מקרי החזיק בדרך, אך אם עקר מביתו אף אינה פסיעות מקרי החזיק בדרך ע"ש, שאומר שם שבקיה עד דנחית לרגא, ופירש רש"י (ד"ה נחת דרגא) דהו"ל החזיק בדרך, ע"כ. ולכן כשהלך מביתו ואמר מיד תפלת הדרך, יצא]:

יד **כתב** הטור ומה שאינה פותחת בברוך, ו פירש ר"י לפי שאינה אלא תפלה בעלמא שמתפלל להקב"ה שיוליכנו לשלום, ואינה כברכת הנהנין, ולא כברכות שתקנו על שם המאורע, אלא בקשת רחמים. ומפני שיש בה אריכת דברים חותמין בה בברוך. והר"ם מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבוקר היה אומרה אחר ברכות השחר, כדי להסמיכה לברכת גומל חסדים וכו' ותהיה ברכה הסמוכה לחבירתה, ע"ש, וממילא שהיה אומר גם הברכות בדרך. ואפילו כשהולך באמצע היום יכול להסמיכה לאחרת, כגון לאכול או לשתות דבר ויסמכנה להברכה אחרונה, או שישתין ויסמכנה לאשר יצר, והחכם עיניו בראשו[ז]:

ז (ב) טו **אין** לאמר תפלת הדרך אלא א"כ יש לו לילך פרסה, דפחות מפרסה לא נקרא דרך, אלא א"כ הוא מקום סכנה, ראז גם בפחות מזה יש לאומרה. ואם לא אמרה מיד בצאתו מן העיר, יכול לאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, אך שלא יהיה פחות מפרסה למקום שרוצה לנוח שם. ומשם ואילך, יאמר אותה בלא ברכה. ולכתחלה יזהר לאמרה בפרסה ראשונה. ופרסה הוא ד' מיל. ובמדת מדינתינו רוסיא הפרסה הוא ד' ווייארסטי"ן. [היולא לדרך, טוב שיטול רשות מתלמיד חכם שבעיר, ויאמר לו לך לשלום ולא בשלום. ולא ילך בדרך בלא מזוזות, ובלא תפילין, וסידור, וספר ללמוד]:

פסקי משנה ברורה

בלשון יחיד. [ה] במשנ"ב (סקי"ט): וכ"ז בתחילת יציאתו מביתו, אבל כשהוא לן בדרך יוכל לומר תפילת הדרך בבקר כשמכין עצמו לצאת אף שהוא עדיין בעיר, רכבר החזיק בדרך. [ו] במשנ"ב (שם): והט"ז מתיר אפילו בתוך העיר משעה שגמר בליבו והכין עצמו לצאת. אבל הא"ר והפמ"ג וש"א חולקין ע"ז, והסכימו דלכתחילה יש להזהר שלא לעשות כן, אך בריעבד יש לסמוך על דבריו. [ז] במשנ"ב (סקי"ט): ובמקום שאינו יכול לעשות כ"ז,

ח טז **איתא** בגמרא [כח:] בכניסתו לבית המדרש אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא תארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם. עכ"ל. כלומר שהם ישמחו כשיחזרוני מן הטעות, וכן אני בהם. וביציאתו אומר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטילים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואין מקבלים שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, ע"ש. ועכשיו לא נהגו בזה, ונראה משום דעכשיו הלומדים בבית המדרש אינם מורים הוראות[ח], והרב המורה יושב בביתו. והאר"י ז"ל (בעמק המלוך רש פ' ותחנון) היה אומרה בכל בוקר. והיה אומר 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה' (משלי ב ו), 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך' (תהלים קיט יח):

יז **אמנם** גם במי שיושב ביחידות, ובפרט כשהוא מורה הוראות, כתבו שנכון שיאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתאיר עיני במאור תורתך ותצילנו מכל מכשול וטעות הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראה הן בלימוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה [ט"ז סק"מ]. ותפלת מודה אני יאמר בכל ערב העוסק בתורה כל היום [מג"א סקט"ז]:

קיא דין סמיכת גאולה לתפלה וכו ד' סעיפים:

א **א מאד** צריכין ליזהר בסמיכת גאולה לתפלה, והיינו שלא יפסיק בשום דבר בין גאל ישראל לשמונה עשרה. ואמרו חז"ל [ט:] כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו. ובירושלמי [פ"א סוף ה"א] תיכף לגאולה תפלה, שנאמר (תהלים יט ט) 'יהיו לרצון וגו' וגואלי', היינו גאולה, וסמיך ליה (שם כ ג) 'יענך ה' ביום צרה', והיינו תפלה. וכל התוכף גאולה לתפלה אין השטן מקטרג באותו היום. וכל מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג אף הוא מפליג, ע"ש:

ב **וכתב** הטור אבל אמן אחר גאל ישראל לא הוי הפסק, וכן פסק רבינו הרמ"א (פ"א). אבל רבינו הב"י פסק שלא לענות אמן אחר גאל ישראל, וכן הוא ע"פ הזוהר (ת"א רס:), וכן אנו נוהגין וכמ"ש בסימן ס"ו (פי"ד) ראפילו קדיש וקדושה וברכו אין לענות בין גאולה לתפלה, וממתין בשירה חדשה כמבואר שם[א]. וכתב הטור דיש נוהגים לומר פסוקים קודם, כגון 'שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו' (תהלים סה ג), 'כי שם ה' אקרא הבו גורל לאלהינו' (דברים לב ג), ואין לאומרן דהוי הפסק, אבל ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך לא הוי הפסק, דכיון דתקנוהו רבנן בתפלה כגאולה אריכתא דמי [גמרא (ט:)]. אבל במוסף ומנחה יוכל לומר קודם ה' שפתי תפתח אם ירצה, ולא אח"כ:

ג **וכתב** רבינו הרמ"א (שם) די"א דהא דצריך לסמוך גאולה לתפלה, זהו רוקא בחול או ביו"ט, אבל בשבת א"צ, וטוב להחמיר אם לא שצריך לכך. עכ"ל. וטעם דעה זו דכיון דילפינן זה מ'יענך ה' ביום צרה', ושבת לאו יום צרה הוא, וביו"ט הוי כבחול משום דנדונין בו, כדתנן בפ"ק דראש השנה (ט:) בפסח נדונין על התבואה בעצרת על פירות האילן וכו'. אבל

פסקי משנה ברורה

אעפ"כ מותר לומר תפילת הדרך. [ח] במשנ"ב (סקל"ה): וכשהוא לומר בחבורה צריך לבקש ג"כ שלא ישמח בתקלתם ולא ישמחו בתקלתו. [א] ועיין שם בפסקי משנ"ב.